

OBILJEŽJA PONUDE SEOSKOG TURIZMA U DALMACIJI

Šarić, Mario

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Križevci college of agriculture / Visoko gospodarsko učilište u Križevcima**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:185:281625>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-23**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the Križevci University of Applied Sciences](#)



REPUBLIKA HRVATSKA
VISOKO GOSPODARSKO UČILIŠTE U KRIŽEVCIMA

MARIO ŠARIĆ, student

**OBILJEŽJA PONUDE SEOSKOG TURIZMA
U DALMACIJI**

ZAVRŠNI RAD

Križevci, 2016.

REPUBLIKA HRVATSKA
VISOKO GOSPODARSKO UČILIŠTE U KRIŽEVCIMA

MARIO ŠARIĆ, student

**OBILJEŽJA PONUDE SEOSKOG TURIZMA
U DALMACIJI**

ZAVRŠNI RAD

Povjerenstvo za ocjenu i obranu završnog rada:

- | | |
|---|--------------------------------------|
| 1. Dr. sc. Sandra Kantar, v.pred. | - Predsjednik/ca povjerenstva |
| 2. Dr. sc. Kristina Svržnjak, prof.v.š. | - Mentor/ica i član/ica povjerenstva |
| 3. Mr.sc. Silvije Jerčinović, v.pred. | - Član/ica povjerenstva |

Križevci, 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. PREGLED LITERATURE	3
2.1. Ruralni turizam i prostor.....	3
2.2. Turizam na seljačkom gospodarstvu.....	5
2.3. Uloga prirodne i kulturne baštine u oblikovanju ponude na seljačkom imanju	7
2.4. Razvoj ruralnog turizma u Dalmaciji.....	8
3. MATERIJAL I METODE RADA.....	13
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	14
4.1. Karakteristike ruralnog turizma – regija Dalmacija-Zadar.....	14
4.2. Karakteristike ruralnog turizma – regija Dalmacija-Šibenik	19
4.3. Karakteristike ruralnog turizma – regija Dalmacija-Split.....	24
4.4. Karakteristike ruralnog turizma – regija Dalmacija-Dubrovnik.....	29
4.5. Komparativna analiza ruralnih regija Dalmacije u razvoju ruralnog turizma	33
5. ZAKLJUČAK.....	39
6. LITERATURA	41
SAŽETAK.....	43

1. UVOD

Za razumijevanje biti ruralnog turizma od velike je važnosti upoznavanje položaja ruralnog turizma unutar cjelokupnog turističkog sustava, unutar hrvatskog turističkog gospodarstva i unutar politike cjelokupnog razvoja ruralnog prostora te osobitosti ponude na turističkim seljačkim gospodarstvima. Označava svaku turističku aktivnost unutar ruralnih područja, odnosno obuhvaća različite vidove turizma (lovni, ribolovni, turizam u parkovima prirode, zimski, seoski, ekoturizam, zdravstveni, kulturni i slično). Istovremeno, ruralni turizam ne mora biti samo sporedna djelatnost i stvarati dodatni prihod, već sve više prerasta u profesionalnu djelatnost. O važnosti razvoja navedenih oblika turizma u Republici Hrvatskoj govori i činjenica da više od 92% prostora zemlje otpada na ruralni prostor.

Sustavni razvoj ruralnog turizma u Hrvatskoj možemo podijeliti na dva značajna razdoblja. Prvo je započelo 1995. i trajalo do kraja 1999., kada je prvi puta u Hrvatskoj donijet nacionalni program *Razvoj malog i srednjeg poduzetništva u turizmu s naglaskom na održivi razvoj turizma u ruralnom prostoru*. Drugo razdoblje, koje bilježi vidljive pomake u razvoju ove vrste turizma, započinje potkraj 2003., odnosno početkom 2004., kada resor poljoprivrede i turizma počinju „zajedničkim snagama“ skrbiti o ruralnom prostoru i gospodarskim djelatnostima na ruralnim područjima.

Ruralni prostor golem je potencijal u razvoju ruralnog turizma. S obzirom na različitosti prirodno-resursne osnovne i obilježja ruralne arhitekture, prema Svržnjak i sur. (2014.) u Hrvatskoj je moguće razlikovati sedam ruralnih cjelina:

- Slavonija, Baranja i Srijem,
- Hrvatsko zagorje, Prigorje, Međimurje i Podravina,
- Posavina, Pokuplje i Moslavina,
- Gorski kotar i Žumberak,
- Lika i Kordun,
- Istra i Hrvatsko primorje i
- Dalmacija.

U radu se istražuju obilježja ponude seoskog turizma Dalmacije na osnovu registriranih ruralno-turističkih gospodarstava navedenih u *Nacionalnom katalogu ruralnog turizma Hrvatske*. Cilj rada je utvrditi sadašnje stanje i potencijal Dalmacije u razvoju ruralnog

turizma te ukazati na (ne)iskorištene mogućnosti kroz usporedbu između četiri dalmatinske ruralne cjeline:

- Dalmacija – Zadar
- Dalmacija – Šibenik
- Dalmacija – Split
- Dalmacija – Dubrovnik.

2. PREGLED LITERATURE

2.1. Ruralni turizam i prostor

Ruralni turizam - turizam na seoskom području sa svim aktivnostima koje se provode na tom mjestu, a najvažnija su obilježja takva turizma mirna sredina, odsutnost buke, očuvanost okoliša, komunikacija s domaćinima, domaća hrana i upoznavanje sa seljačkim poslovima (definicija Vijeća Europe).

Ruralni turizam - najširi je pojam, koji obuhvaća sve turističke usluge / aktivnosti / oblike turizma unutar ruralnih područja, uključujući npr. lovni, ribolovni, turizam u parkovima prirode, zimski, seoski, ekoturizam, zdravstveni, kulturni itd. Ruralni turizam nije nužno dopunska djelatnost na poljoprivrednom gospodarstvu kojem se stvara dodatni prihod, već može biti i profesionalna djelatnost (npr. mali obiteljski hotel, konjanički centar). Pritom sam pojam ruralnog područja nije strogo definiran, već se pod njim podrazumijevaju područja u kojima prevladavaju: prirodno okruženje, seoski okoliš, mala naselja i sela, zaseoci, izdvojena poljoprivredna gospodarstva, s poljoprivredom i šumarstvom kao glavnim gospodarskim granama (Baćac, 2011.).

Ruralni turizam značajan je čimbenik u aktivaciji i održivom razvoju ruralnih područja koje pomaže očuvanju lokalnog identiteta, tradicije i običaja, štiti okoliš, jača autohtonu, tradicijsku i ekološku proizvodnju te pomaže razvoju ruralnih krajeva na osnovu održivog razvoja pa ga s pravom možemo nazvati budućnost svjetskog turizma (Koncul, 2009.). Svržnjak i sur. (2014.) naglašavaju kako je općenito turizam veliki dijelom zaslužan za spoznaje o potrebi održivog razvoja jer je najviše zainteresiran za održivost svih resursa koji su temelj njegova razvoja i održivosti. Stoga isti autori s aspekta održivog razvoja ruralni turizam zamišljaju kao čistu i održivu gospodarsku aktivnost koja ne oštećuje okoliš kao što ga oštećuje proizvodnja, rudarstvo, sječa šuma i intenzivna agrarna proizvodnja. Ruralni turizam odvija se u ruralnom području, koje već dugi niz godina nastoje definirati sociolozi, geografi, planeri i ekonomisti.

Prema današnjim iskustvima za definiranje ruralnog područja koriste se sljedeća obilježja (Ružić, 2011.):

- mali broj stanovnika,
- dominantno korištenje zemlje i šuma za opstanak,
- društvena struktura (običaji i seoski identitet).

Prema istom autoru, na temelju istaknutih obilježja ruralno područje moglo bi se definirati kao prostor izvan gradskih sredina s malom koncentracijom stanovnika, na kojemu prevladava zanimanje poljoprivreda, a koje karakterizira posebna društvena struktura (običaji i seoski identitet). Ruralno područje može se definirati i kao područje čiji se gospodarski razvoj temelji na tradicionalnoj poljoprivredi, koja se nalazi izvan utjecaja većih mjesta i gradova, koji izravno djeluju na njihov razvoj, a po karakteru su suprotnost urbanima. Za ruralna područja je karakteristično da se u njima izmjenjuju brojne različitosti krajolika: planine, doline, rijeke, jezera i slično.

Ružić (2011.) ističe da se danas odnos prema ruralnoj sredini potpuno promijenio. Obradena polja, kao i ruralni krajolik potpuno osvajaju gradsko stanovništvo. Ponovno se javlja težnja, koja se potvrđuje željama za susretom sa selom, ali i više sa širokim ruralnim prostorom i divljom prirodom. Strah od prirode, koja se smatrala opasnom je nestao, a izoliranost, opasnost i rizik sve više privlači današnjeg čovjeka koji lako svladava surovost prirodnog krajolika, što su pozitivne činjenice za razvoj ruralnog turizma. Stoga isti autor definira ruralni turizam kao aktivnost ili pak pokret, koji čovjeka urbane sredine vraća prirodi te pokreće niz gospodarskih i negospodarskih aktivnosti u ruralnoj sredini kao što su:

- uzgoj prirodne i zdrave hrane, za kojom je potražnja u porastu, a ponajviše u visoko razvijenim zemljama,
- doprinosi oživljavanju poljoprivredne proizvodnje na malim površinama, ali na novijoj osnovi, s obzirom na poznato tržište i potrošača,
- omogućuje turistima u ruralnim sredinama aktivan odnos prema prirodi i poljoprivrednoj proizvodnji na obiteljskim gospodarstvima, koja se uključuje u ruralne oblike turizma,
- ruralnim oblicima turizma valoriziraju se sve one vrijednosti koje daju ruralne sredine, omogućujući čovjeku na sadašnjem stupnju industrijskog i postindustrijskog društva povratak prirodnim vrijednostima, poljoprivrednim ambijentima, rasterećenju svih pritisaka i stresova urbanih sredina koji u mnogome sputavaju vrijednost slobode čovjeka,
- razvoj ruralnih oblika turizma uključuje cjelokupnu ruralnu sredinu s ukupnim ambijentom seoskog života: ambijentom stanovanja, arhitekture, flore i faune, tradicionalne kulture, nošnje i slično.

Ruralni prostor predstavlja suprotnost gradskom prostoru. To je prostor koji je izvorno služio kao životni i radni prostor poljoprivrednika, zapravo to je cjelokupni obradivi i naseljivi prostor izvan gradova (Kušen, 2007.). U njemu su nastali:

- tradicijsko selo,
- ruralne cjeline,
- tradicijska ruralna arhitektura i tradicijski interijeri,
- tradicijski vrtovi te ekološki,
- proizvodno i oblikovno uravnoteženi kulturni pejzaž.

Ističe da se na toj materijalnoj osnovici paralelno razvijala tradicijska kultura života i rada seljaka (tradicijska znanja i tehnologije poljoprivredne proizvodnje i načina stanovanja, odijevanja, prehrane i zajedništva), koja je u konačnici rezultirala i nematerijalnim dobrima, kao što su narodni plesovi, pjesme, legende i slično. Stoga isti autor zaključuje da sve to predstavlja pretežiti, prepoznatljivi i najvrjedniji dio ruralnog prostora.

Prema priručniku „Kako ugostiti turiste na seoskom imanju“ (Kušen, 2007.) utvrđeno je da bi u ruralnim prostorima održivi razvoj turizma trebao imati uglavnom pozitivne učinke:

- vlasnicima turističkih seljačkih gospodarstava turizam treba osigurati dodatne prihode i vratiti im njihovo dostojanstvo jer su postali predmet zanimanja uglednih ljudi koji kod njih odsjedaju. Osim toga, tim vlasnicima turizam omogućava da u "vlastitom dvorištu", pod znatno povoljnijim uvjetima, prodaju svoje poljoprivredne proizvode,
- dijelovima ruralnog prostora, u kojima se razvija, turizam treba donijeti blagostanje, osobito putem izgradnje kvalitetnije komunalne i društvene infrastrukture te osiguranjem drugih uvjeta za poboljšanje kvalitete i lokalnog stanovništva, a da se pri tome ne degradira prirodni okoliš.

2.2. Turizam na seljačkom gospodarstvu

Da bi se izbjegli nesporazumi u shvaćaju pojma ruralnog turizma bitno je istaknuti osnovnu razliku između ruralnog, seoskog i turizma na seljačkom gospodarstvu koji se često koriste kao sinonimi. Ruralni turizam najširi je pojam, koji obuhvaća sve turističke usluge / aktivnosti / oblike turizma unutar ruralnih područja, uključujući npr. lovni, ribolovni, turizam u parkovima prirode, zimski, seoski, ekoturizam, zdravstveni, kulturni

itd. Pritom sam pojam ruralnog područja nije strogo definiran, već se pod njim podrazumijevaju područja u kojima prevladavaju: prirodno okruženje, seoski okoliš, mala naselja i sela, zaseoci, izdvojena poljoprivredna gospodarstva, s poljoprivredom i šumarstvom kao glavnim gospodarskim granama.

Seoski turizam uži je pojam od ruralnog turizma, a širi od turizma na farmi (turističkom seoskom obiteljskom gospodarstvu) i vezan je uz ambijent sela i njegovu užu okolicu te sve njegove aktivnosti (poljoprivreda, manifestacije, gastronomija, folklor, etnologija, ostala gospodarska aktivnost).

Turizam na seljačkom domaćinstvu ili turističkom seljačkom obiteljskom gospodarstvu (TSOG), odnosno agroturizam isključivo se odnosi na oblik turističke usluge koji je dodatna djelatnost na gospodarstvu sa živom poljoprivrednom djelatnošću, u sklopu koje se nude proizvodi proizvedeni na takvu gospodarstvu. Uključuje usluge noćenja, prehrane, te ostale usluge aktivnog odmora na turističkom seoskom obiteljskom gospodarstvu (Baćac, 2011.).

Dakle, TSOG ili agroturizam pojavni je oblik seoskog turizma, dok je seoski turizam pojavni oblik ruralnog turizma. Može se reći i da je turističko seljačko obiteljsko gospodarstvo manja ekonomska jedinica u turistički atraktivnom području, koja nudi izvorni proizvod ili uslugu na gospodarstvu. Turizam je na takvom gospodarstvu dodatni izvor dohotka (Franić, Grgić, 2002.). Također i Kušen (2007.) definira turizam na seljačkom gospodarstvu kao segment ruralnog turizma koji omogućava seljacima proširenje njihovih gospodarskih djelatnosti te obogaćuje vrijednost njihovih proizvoda (dodatna vrijednost), a čini globalno mali dio ruralnog turizma i poljoprivrede.

Vrsta objekta u seljačkom domaćinstvu određena je ovisno o: vrsti ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu koje se u objektu moraju obavezno pružati, pretežitosti i obveznom minimumu obiteljskih usluga, načinu usluživanja te drugim uvjetima propisanim *Pravilnikom o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu (NN br. 05/08, 44/11 i 118/11)*. Vrste objekata u seljačkom domaćinstvu su:

- vinotočje/kušaonica
- izletište
- soba
- apartman
- ruralna kuća za odmor
- kamp

Vrste objekta soba, apartman, ruralna kuća za odmor i kamp kategoriziraju se u tri kategorije: dva sunca, tri sunca i četiri sunca. Seljačko domaćinstvo koje pruža ugostiteljske usluge na dodatnoj-višoj razini od minimalno propisanih može, na vlastiti zahtjev, zatražiti razvrstavanje u vrste s oznakom kvalitete (Q), a u cilju stalnog podizanja stalnog podizanja kvalitete te kao podloge za institucionalnu i drugu podršku razvoju seoskog turizma. Oznaka za kategoriju je sunce, a oznaka za kvalitetu je Q.

Neki objekti na ruralnom prostoru mogu biti kategorizirani zvjezdicom, umjesto suncem. U tom slučaju se radi o objektu u domaćinstvu-iznajmljivač pruža ugostiteljske usluge smještaja i ostale usluge propisane *Pravilnikom o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u domaćinstvu (NN br. 88/07, 58/08, 45/09 i 78/14)*. Vrste objekata su, a mogu biti postojeći i novi objekti:

- soba u domaćinstvu
- studio apartman u domaćinstvu
- apartman u domaćinstvu
- kuća za odmor u domaćinstvu
- kamp u domaćinstvu

Oznaka za kategoriju je zvjezdica, a ovisno o vrsti i kategoriji objekta od dvije do pet zvjezdica.

2.3. Uloga prirodne i kulturne baštine u oblikovanju ponude na seljačkom imanju

Uloga u oblikovanju turističke ponude na seljačkom imanju predstavlja jednu od mnogih specijalističkih tema koje su bitne kod osnivanja i rada svakog turističkog seljačkog gospodarstva. Turističke posebnosti seljačkih imanja, kao i cijelog ruralnog prostora u kojem se ona nalaze, utemeljene su u više ili manje očuvanoj tradiciji života i rada na selu. Riječ je o tradiciji očuvanoj u fizičkim oblicima, u izgledu krajolika, organizaciji naselja, uređenju okućnice, vrta i dvorišta, izgleda zgrada i njihove unutrašnjosti, ali i u nematerijalnom smislu, u običajima, legendama, pjesmama, zajedništvu i mnogim praktičnim znanjima.

Upravo očuvanost tradicijskih značajki ruralnog prostora i seljačkih gospodarstava u njemu određuje stupanj njihove turističke privlačnosti. Turisti neće posjećivati ruralni prostor niti seljačka imanja na kojima se nije održalo ništa od njihova tradicionalnog načina života i rada. Valja naglasiti da je njegovanje prirodnih ljepota u ruralnom prostoru isto tako dio seoske tradicije (Kušen, 2007.).

Baština je ono što smo naslijedili iz prošlosti, ono što živimo i danas, i ono što predajemo budućim naraštajima (definicija UNESCO-a).

Prirodna baština čini važan dio kulture koji obuhvaća ruralni i prirodni okoliš s pripadajućom florom i faunom. Prirodna baština prema UNESCO-u je definirana kao:

- prirodna obilježja koja se sastoje od fizičkih i bioloških formacija ili skupina takvih formacija, koje su od izuzetne univerzalne vrijednosti s estetskog ili znanstvenog stajališta
- geološke i fiziografske formacije i točno zemljopisno definirana područja koja tvore staništa ugroženih vrsta životinja i biljaka, koje su od izuzetne univerzalne vrijednosti sa stajališta znanosti ili očuvanja
- prirodne znamenitosti ili precizno zemljopisno definirana prirodna područja od izuzetne univerzalne vrijednosti sa stajališta znanosti, očuvanja ili prirodne ljepote (<http://whc.unesco.org/en/conventiontext/>).

Kulturna baština, materijalna i nematerijalna, zajedničko je bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta. Kulturnu baštinu čine pokretna i nepokretna kulturna dobra od umjetničkog, povijesnog, paleontološkog, arheološkog, antropološkog i znanstvenog značenja (www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6).

Hrvatska posjeduje zaista bogatu i raznoliku nematerijalnu kulturnu baštinu, čuvanu, dokumentiranu i prenošenu zahvaljujući brojnim generacijama njenih nositelja, te zahvaljujući mnogobrojnim društvima za njegovanje tradicije, posebno na lokalnim razinama, kao i brojnim muzejima i znanstvenim institucijama, posebno etnologima.

Nematerijalno kulturno dobro mogu biti razni oblici i pojave duhovnog stvaralaštva što se prenose predajom ili na drugi način, a osobito:

- jezik, dijalekti, govori, te usmena književnost svih vrsta,
- folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote,
- tradicijska umijeća i obrti (Nacionalni katalog, Ruralni turizam Hrvatske, 2015.).

2.4. Razvoj ruralnog turizma u Dalmaciji

Krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća na području Zadarske županije bila je razvijena ponuda izleta u ruralno područje i te su programe nudile turističke agencije (Dejanović, 2007.). Autorica u ovom radu navodi podatke o pojavama ruralnog turizma prije Domovinskog rata u okolini Zadra. Analizirala je trenutnu ponudu na 37 registriranih

turističkih seljačkih gospodarstava u spomenutoj regiji. U radu se navodi da iako postoji određeni broj evidentiranih domaćinstava koja su registrirana za ponudu ruralnog turizma, analizirana domaćinstva nisu još uvijek spremna za kvalitetno uključivanje u turistički promet. Ruralni turizam mora postati važan čimbenik u razvoju ruralnog područja okolice Zadra što se postiže sustavnim educiranjem seoske populacije. Razvoj ovog selektivnog oblika turizma prvenstveno ovisi o strategijskim planovima lokalnih zajednica zadarske regije kao i stručnoj, znanstvenoj, tehničkoj i financijskoj potpori seljačkih gospodarstava. Iskustva prije Domovinskog rata, prirodni i klimatski uvjeti, interes stanovništva i poticajne zakonske mjere predstavljaju važne elemente u razvoju ruralnog turizma u okolici Zadra. U razdoblju istraživanja utvrđeno je da tadašnja ponuda ruralnog turizma u okolici Zadra nije bila u dovoljnoj mjeri razvijena, ali se već tada pokazalo da domicilnom stanovništvu povećava ekonomsku stabilnost, utječe na demografsku sliku sela, a strance upoznaje s kulturom i izvornim načinom života na seoskim gospodarstvima u okolici Zadra te tako postaje značajan čimbenik u revitalizaciji ruralni prostora.

Također su zanimljivi radovi o oblikovanju „Etno-eko“ sela na području Dalmacije kao potencijalno jedan od najkonkurentnijih oblika ruralnog turizma (Čiča i Mlinar, 2010., Stella i sur., 2007.). U Splitsko-dalmatinskoj županiji se krenulo sa razvojem agroturizma, još od 2001. po uzoru talijanskih i istarski modela, odnosno počele su se pojavljivati sve glasnije i brojnije inicijative za obnovu raseljenih i zapuštenih sela. To potvrđuje da su stanovnici ovih naselja prepoznali svoju „didovinu“ kao vrijedan resurs, koji bi trebalo, prije svega zaštititi od propadanja, a zatim osuvremeniti i po mogućnosti staviti u funkciju turizma. Krajem 2004. godine sazreli su uvjeti da Splitsko-dalmatinska županija svojim programom potakne obnovu raseljenih i zapuštenih naselja i na taj način zaustavi nekontroliranu rasprodaju ovih nekretnina strancima. S druge strane uvidjelo se da bi ova naselja mogla postati izvor prihoda za lokalno stanovništvo i odredište za domaće i inozemne turiste koji preferiraju boravak u obnovljenim pučkim naseljima.

Stella i sur. (2007.) ističu kako je bit projekta Etno-eko sela ujedinjenje potreba za očuvanjem kulturne baštine, povratka domicilnog stanovništva u ruralne dijelove županije te stvaranje jedinstvenog i visokokvalitetnog turističkog proizvoda. U radu se naglašava da je *vrlo važno za turizam Dalmacije, odnosno Hrvatske prikazati našu zemlju po našem čuvenom sloganu „Mediteran kakav je nekad bio“ i upravo stoga moramo se koncentrirati na originalne turističke proizvode koji odražavaju našu kulturu i običaje*. Međutim, Čiča i Mlinar (2010.) upozoravaju da se izgradnja etno-sela počela formirati na velikim površinama, što financiraju privatni poduzetnici te da se priprema i provedba tih projekata

često odvija bez prethodnih konzultacija sa strukom. Stoga naglašavaju da bi se u taj prostor normativno trebala uključiti i država kroz svoje institucije nadležne za skrb o kulturnoj baštini, njezino očuvanje i predstavljanje.

Kako bi se nagradile jedinice lokalne samouprave koje kontinuirano njeguju svoju tradiciju i kulturnu baštinu, osmišljen je projekt očuvanja tradicije i kvalitete – „Pečat dalmatinske tradicije i kvalitete“ (Bujas Rupić i sur., 2007.). Važnost projekta i Pečata (slika 1.) proizlazi iz bogatstva hrvatske kulture i tradicije što danas predstavlja i važan dio turističke ponude, a s druge strane potiču pojedince i pravne osobe na daljnje aktivnosti u cilju očuvanja tradicije i kvalitete.



Slika 1. Pečat dalmatinske tradicije i kvalitete
Izvor: Bujas Rupić, 2007.

Ono što je svojstveno razvoju ruralnog turizma je svakako gastronomska baština. Projekt vizualnog označavanja otočnih proizvoda oznakom „Hrvatski otočni proizvod“ Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture pokrenulo je početkom 2007.s namjerom poticanja otočnih proizvođača u proizvodnji izvornih i kvalitetnih proizvoda. Otočni proizvođači kroz samozapošljavanje stvaraju proizvode natprosječne kvalitete i ostaju na našim otocima, a potrošači su se susreli s novim proizvodima u čiju su se izvrsnost već uvjerali. Oznaka «Hrvatski otočni proizvod» je prije svega oznaka kvalitete, koju mogu koristiti otočni proizvođači, odnosno pravne i fizičke osobe - obrtnici koji imaju sjedište na otocima i koji svoju djelatnost obavljaju na otocima, određenih poljoprivrednih proizvoda i namirnica, te ostalih proizvoda za proizvod proizveden na otoku (Ajduković Ugarković, Dvornik 2010.).

U radu „Prošek ruralni biser u turističkoj ponudi“ piše kako je vrhunski prošek proizveden tradicionalnom tehnologijom „sušenjem grožđa“ jedino je prirodno piće na svijetu bez dodatka. Vrhunski prošek proizvodi se od prosušenog grožđa autohtonih bijelih

i crvenih sorata, jedinstveno je desertno vino u svijetu. Prema Zakonu o vinu prošek spada u desertna vina te smije nositi oznaku vrhunskog i kvalitetnog vina s oznakom kontroliranog zemljopisnog podrijetla. Pod nazivom prošek na tržište se smije stavljati samo kvalitetno desertno vino proizvedeno od autohtonih sorata grožđa s određenog područja uz dogovorenu tehnologiju i pod određenim uvjetima. Vrhunski prošek unatoč zagaraniranim posebnostima pojedinih proizvođača mora biti proizveden po točno utvrđenom postupku i tehnologiji, tako da bude prepoznatljiv kvalitetom, ali i bocom, etiketom, pa i cijenom. Prošek kao ime i tehnologija mora biti zaštićeno u zemlji i svijetu (Milat i sur., 2007.).

Dejanović (2010.) piše kako Šokol, autohtoni suhomesnati proizvod stvara marku (brendira) Ninu, a kao izuzetan proizvod ninskog kraja zauzeo je posebno mjesto u gastronomiji Zadarske regije, što je potvrđeno u ovom radu. Jedinstveni proizvod nije bio poznat u javnosti do pokretanja projekta i razvoja manifestacije Ninska šokolijada u 2003. godini. Manifestacijom je zaustavljen proces umiranja tradicije i povećao se interes tržišta, povećana je proizvodnja u domaćinstvima koji rade šokole za svoje potrebe i za svoje prijatelje, a mladi ljudi iako žive urbanim načinom života, prihvaćaju tradiciju od starijih. Promotivne aktivnosti koji je razvijala Šokolijada tijekom razdoblja od sedam godina uspjele su taj poseban gastronomski proizvod brandirati na hrvatskom prostoru.

Krvavica (2010.) također u svom radu „Autohtoni suhomesnati proizvodi od ovčjeg i kozjeg mesa“ ističe kako autohtoni prehrambeni proizvodi daju posebnost gastronomiji neke regije, a gastronomija je sastavni dio kulturnog identiteta. Proizvodi od sušenog ovčjeg i kozjeg mesa važan su dio hrvatskog prehrambenog identiteta, a poseban pečat daju ponajprije dalmatinskoj kuhinji, najpoznatija je svakako dalmatinska kaštradina ili koštradina. Od ostalih proizvoda važni su ovčji pršut, te stelja i pastrma.

Soparnik je tradicionalno poljičko jelo čiji postanak datira od davnih vremena vjerovatno od postanka Poljica (Udruga „Poljički soparnik“, 2010.). Ministarstvo kulture je rješenjem od 03. rujna 2007. soparnik proglasio nematerijalnim kulturnim dobrom. Upisom soparnika u registar nematerijalnih kulturnih dobara razvija se svijest o njegovoj vrijednosti žitelja Poljica a time i njegova popularizacija prenošenjem informacija o soparniku i promocijom soparnika na raznim kulturnim manifestacijama za njegovanje tradicijske kulture. Obveza je Poljičana a ujedno i poticaj i obveza Ministarstva kulture da očuvaju pripremanje soparnika na tradicionalni način jer je soparnik vrijedan za hrvatsku kulturnu baštinu, tradiciju i svjedočanstvo identiteta na ovim područjima.

Sinjski arambaši, tj. priprema tradicijskog jela sinjski arambaši također se nalaze se na popisu zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara Ministarstva kulture Hrvatske. Priprema tradicijskog jela sinjski arambaši¹ karakteristična je za prostor Cetinske krajine (oko gornjeg i srednjeg toka rijeke Cetine između Dinare i Svilaje). Da je tradicija spravljanja ovog jela ostala vrednovana i do današnjih dana dokazuje i “Arambašijada” - natjecanje u najboljem spravljanju arambaša, koja se održava svake godine za vrijeme manifestacije “Dani alke i Velike Gospe” (<http://www.hah.hr/potrosacki-kutak/jela-hrvatske-bastine/sinjski-arambasi/>).

¹ Prema turskoj riječi harami - grešno, nedopustivo, razbojstvo i baši - zapovjednik, poglavica, pa bi to ustvari značilo „hajdučki poglavica“.

3. MATERIJAL I METODE RADA

Istraživanje se provodi na temelju podataka iz Nacionalnog kataloga „Ruralni turizam Hrvatske“ (2015.)² koji domaćem i stranom tržištu sveobuhvatno predstavlja ponudu vezanu uz ruralni turizam Hrvatske prema ruralnim regijama:

- Slavonija
- Središnja Hrvatska i Grad Zagreb
- Lika – Karlovac
- Kvarner
- Istra
- Dalmacija (Zadar, Šibenik, Split, Dubrovnik).

U radu se analizira dalmatinska ruralna regija s ukupno 81 turističkim seljačkim gospodarstvom te se uspoređuju četiri ruralne cjeline (Zadar, Šibenik, Split i Dubrovnik). Ponuda svakog domaćinstva je opisana kroz osnovne informacije (kontakti, adresa, nadmorska visina, GPS), kapacitete gospodarstva (broj smještajnih jedinica, broj postelja, kategorizacija, površina u ha, broj sjedećih mjesta u objektu i izvan objekta), aktivnosti koje se nude na gospodarstvu (npr. kuharske prezentacije, ribolov, jahanje i slično) te ostale informacije (radno vrijeme, govorni jezik i načini plaćanja na gospodarstvu).

Također se uspoređuje prirodna i kulturna baština navedena u Nacionalnom katalogu kroz poučne staze, etnozanimljivosti kojima se svjedoči načinu života ruralne sredine nekada (npr. Galerija paške čipke, Roca – kuća dalmatinskog pršuta i sl.), kulturne događaje kojima se obogaćuje boravak turista te se upoznaje tradicija, običaji i ljudi (npr. Večer domaće kuhine, Tradicionalne magareće trke i sl.) te kroz tzv. specifična i drugačija mjesta vrijedna posjeta (npr. Modra špilja, Tvrđava Klis i sl.).

Na osnovu navedenih podataka prikazat će se karakteristična obilježja ponude seoskog turizma Dalmacije, a komparativnom analizom definirat će se jake i slabe strane ruralnog turizma po pojedinim dalmatinskim ruralnim cjelinama.

² Zbog jednostavnosti, u daljnjem tekstu za navedenu publikaciju koristit će se izraz „Nacionalni katalog“.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Ruralni prostor Dalmacije obiluje tradicijskom baštinom. Baština je ono što smo naslijedili iz prošlosti, ono što živimo danas, i ono što predajemo budućim naraštajima. Prirodna baština čini važan dio kulture koji obuhvaća ruralni i prirodni okoliš s pripadajućom florom i faunom, važna komponenta u turizmu neke zemlje je zaštićena baština koja privlači mnogo domaćih i stranih posjetitelja. Materijalna i nematerijalna kulturna baština zajedničko je bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta. Kulturnu baštinu čine pokretna i nepokretna kulturna dobra od umjetničkog, povijesnog, paleontološkog, arheološkog, antropološkog i znanstvenog značenja.

Bogatstvo prirodne i kulturne baštine odličan je preduvjet za sve objekte koji se bave nekim oblikom turizma u ruralnom prostoru Dalmacije. U Nacionalnom katalogu ruralno turistički objekti podijeljeni su s obzirom imaju li samo ugostiteljske objekte ili posjeduju li i ugostiteljske i smještajne kapacitete. U nastavku rada će se prikazati osnovna gospodarska obilježja ruralno turističkih gospodarstava prema Nacionalnom katalogu te specifičnosti dalmatinskih turističkih regija u smislu taksativnog navođenja prirodne i kulturne baštine koja je prema Nacionalnom katalogu podijeljena na specifična mjesta koja se trebaju posjetiti, etnozanimljivosti, poučne staze i kulturne događaje. Na kraju će se usporediti svi navedeni podaci prema ruralno turističkim regijama Dalmacije.

4.1. Karakteristike ruralnog turizma – regija Dalmacija-Zadar

Zadarska regija smještena je na središnjem dijelu hrvatske obale Jadrana. Posebnost regije je brojnost otoka, kanala, morskih prolaza, duboko uvučene morske površine u kopno, razvedena obala, plodna zona Ravnih kotara i krš brdsko-planinskog prostora. Osnovne prostorne cjeline (područja) regije su: zagorsko, priobalno te otočno područje, a svako od spomenutih se bitno razlikuje u odnosu na osnovne prirodne, gospodarske i kulturne karakteristike. Gotovo cijela Zadarska regija zaštićeni je dragulj prirode. To su redom Nacionalni park Paklenica i parkovi prirode Velebit, Vransko jezero i Telašćica. Uz Dugi otok, otoci ove regije još su Ugljan, Iž, Molat, Vrgada i Ošljak, te gradovi Pag i Nin poznati po soli.

U dalmatinskom zaleđu kriju se pak plodni i vinorodni Ravni kotari, s mnoštvom srednjovjekovnih crkava i tvrđava, a krševita Bukovica te okolica Obrovca i Gračaca skriva zadivljujuće lijepe izvore i vijugave kanjone Zrmanje, Kupe i Une. Smještene na južnom dijelu Parka prirode Velebit, među najpoznatijim i najznačajnijim speleološkim objektima su Cerovačke špilje koje pružaju jedinstven doživljaj podzemlja, a tu su i dva posebna zaljeva Jadranskog mora Novigradsko i Karinsko more. Velika krajobrazna raznolikost kopnenog dijela županije, spoj planine, dolina, mora i brojnih otoka čini Zadarsku regiju izuzetno privlačnom za razvoj elitnog i selektivnih oblika turizma.

Prema Nacionalnom katalogu Zadarska regija ima 7 specifičnih i drugačijih mjesta koja su vrijedna za posjetiti, 9 poučnih staza 13 etnozanimljivosti te 10 značajnih kulturnih događaja:

Specifična i drugačija mjesta:

- Nacionalni park Paklenica i parkovi prirode i Velebit, Vransko jezero i Telašćica
- Dugi otok-Dugi rat impozantan svjetionik iz 1849.g. visine 42 m, najviši svjetionik na Jadranu
- Cerovačke špilje kod Gračaca-jedan od najznačajnijih speleoloških objekata u Hrvatskoj
- Crkva sv. Donata iz 9. st. i katedrala sv. Stošije, 12. i 13. st., Zadar
- Muzej antičkog stakla, Morske orgulje i Pozdrav Suncu, Zadar
- Muzej soli i magazini soli, Pag i Muzej soli, Nin-priča o soli i degustacija „cvijeta soli“
- Crkvena riznica zlato i srebro grada Nina-nekadašnji stari hrvatski kraljevski grad, Nin

Poučne staze:

- Poučna staza Mirila-staza Starigrad i staza Ljubotić
- Franjevački samostan sv. Marije Bezgrešne u Karinu i poučna staza Kanjon riječice Karšnice
- Špilja Modrić-dragulj planine Velebit, Rovanijska, Posedarje
- Stari grad Vrana i spomenik kulture Maškovića Han, selo Vrana
- Vransko jezero-Edukativna staza o ribama na Prosici i Vidikovac Kamenjak-botanička staza
- Izvor rijeke Zrmanje u selu Zrmanja Vrelo ispod planine Poštak, područje Gračaca
- Kanjon rijeke Zrmanje od Obrovca do ušća u Novigradsko more

- Staza do Vrela rijeke Une, Donja Suvaja kod Srba, područje Gračaca
- Poučna staza Kudin most-najstariji očuvan prijelaz preko rijeke Kupe, selo Golubići

Etnozanimljivosti:

- Narodni Muzej Zadar, Etnološki odjel i Područna etnografska zbirka Veli Iž, otok Iž
- Zavičajni muzej Biograd na moru
- Muzej ninskih starina i starohrvatski brod Condura Croatica, Nin
- Zavičajni muzej Benkovac u kaštelu Benković i arheološki park Asseria, Podgrađe
- Zavičajni muzej Obrovac, etnografski postav i stalna izložba o prirodoslovcu Spiridonu Brusini
- Galerija paške čipke u Kneževom dvoru u Pagu
- Suhozidi i meje, otok Pag-dio paške prošlosti i vječni spomenik teškog života pašskog težaka
- Priča o paškom siru-kušaonica sira sirane Gligora i Etnografska zbirka Kolan, Kolan, Pag
- Etnografska zbirka Miljenka Kovačevića u Poličniku
- Kušaonica vina Kraljevski vinogradi iznad Petrčana i Punta Skale
- Ranč magaraca Dar-mar, Poljica Brig kod Nina
- Kula Jankovića obitelji Desnica, Islam Grčki-etnografska zbirka, park i crkvice sv. Đurđa (12. st.)
- Manastir Krupa kod izvora rijeke Krupe okolica Obrovca

Kulturni događaji:

- Međunarodni festival čipke-Pag
- Ninska šokolijada i Dani zaštitnika grada Nina sv. Marcele i sv. Anselma - Nin
- Kako su živili i radili naši - Sveti Filip i Jakov
- Festival - Sabor malih glagoljaša "Ajmo dico glagolat"- Sveti Filip i Jakov
- Dani vitezova vranskih - Vrana
- Festival izvorne hrane - pića - izvornog suvenira i folklora - Biograd na Moru
- Tragovima Winnetoua - tradicionalni susret ljubitelja Karla Maya i Tradicionalni prvomajski susret penjača Paklenica - Paklenica
- Saljske užance - Dugi otok
- Ispraćaj koraljara – Zlarin

- Desničini susreti - Islam Grčki (Ravni kotari)

Za Zadarsku regiju u Nacionalnom katalogu evidentirano je sedam ruralno turističkih objekata čije će karakteristike biti tekstualno opisane te brojčano prikazane u tablici 1.:

1. Kuće za odmor Varoš i Pojata
2. Seljački turizam Jurjević
3. Seosko gospodarstvo Mićanovi dvori
4. Kamp i izletišta Slapovi Zrmanje
5. Kamp i izletišta Vrata Velebita
6. Izletišta Burčul
7. Ekološka vinarija Škaulj.

Većina tih objekata (5) uz ugostiteljske ima smještajne kapacitete, što u konačnici znači da u ruralno turističkoj regiji Dalmacija-Zadar ima sveukupno 6 apartmana, 5 soba, 1 ruralna kuća i 3 kampa. Ako se promatra broj smještajnih jedinica odnosno postelja, ukupno u sobama, apartmanima i ruralnim kućama ima 55 postelja, a u tri kampa je moguće smjestiti 45 osoba. Smještajni kapaciteti su zadovoljavajuće kvalitete i imaju u prosjeku kategorizaciju od 3 sunca³ te je prosječna cijena smještaja⁴ 205,00 kn. Međutim, nijedno gospodarstvo nije prilagođeno za osobe s posebnim potrebama, četiri ih je prilagođeno za starije osobe, a pet je prilagođeno gostima s malom djecom i gostima s kućnim ljubimcima. Prosječni broj sjedećih mjesta u objektima je 56, a izvan objekta 91.

Iznenadjuće je mala prosječna veličina ruralno turističkih objekata jer iznosi samo 1,65 ha jer hrvatski prosjek iznosi 12 ha/ruralno-turističkom gospodarstvu. Većina gospodarstva imaju mogućnost komunikacije sa svojim gostima putem mobitela, fiksnim telefonom te imaju službenu e-mail adresu, dok ih samo četiri ima službenu Internet stranicu i posjeduje telefaks uređaj. Pet gospodarstava je otvoreno tijekom cijele godine, a dva gospodarstva rade uglavnom pola godine što je vjerojatno u vezi s povezivanjem sa sezonom morskog turizma⁵. Zabilježeno je da se na analiziranim gospodarstvima govori engleski, njemački, talijanski i slovenski jezik, ali će se i u ovoj regiji i u drugim dalmatinskim regijama uspoređivati samo ona gospodarstva čiji djelatnici se koriste u komunikaciji s gostima engleskim i njemačkim jezikom kao najfrekventnijim jezicima kojima se govori općenito na području Hrvatske. Na svih sedam gospodarstava se govori

³ Maksimalna kategorizacija objekta je 4 sunca.

⁴ Vjerojatno je u cijenu uključen i doručak, međutim to u Nacionalnom katalogu nije decidirano navedeno.

⁵ Jedno gospodarstvo otvoreno je u razdoblju 01.05.-15.09., a drugo u razdoblju 15.04. – 15.12.

engleski jezik, na pet gospodarstava njemački, a zbog blizine Italije iznenađujuće je da se samo na tri gospodarstva govori talijanski jezik.

Tablica 1. Ruralno turistička obilježja – regija Dalmacija-Zadar

	Dalmacija - Zadar
Prirodna i kulturna baština	
Specifična i drugačija mjesta	7
Poučne staze	9
Etnozanimljivosti	13
Kulturni događaji	10
Gospodarske značajke objekata u ruralnom turizmu - prema Nacionalnom katalogu	
Broj registriranih objekata za ruralni turizam	7
Gospodarstva koja imaju smještajne kapacitete	5
- sobe	5
- apartmani	6
- ruralne kuće	1
- kampovi	3
Broj postelja u sobama, apartmanima i ruralnim kućama	55
Broj mjesta u kampovima	45
Broj sjedećih mjesta u objektima	56
Broj sjedećih mjesta izvan objekata	91
Prosječna cijena smještaja (kn)	205
Površina pod turističkim seljačkim domaćinstvima (ha)	1,65
Gospodarstva koja imaju fiksni telefon	6
Gospodarstva koja imaju Telefax	4
Gospodarstva koja imaju mobilni telefon	7
Gospodarstva koja imaju službenu E-mail adresu	6
Gospodarstva koja imaju službenu Internet stranicu	4
Gospodarstva koja imaju mogućnost rada cijele godine	5
Gospodarstva na kojima se govori strani jezik: engleski	7
Gospodarstva na kojima se govori strani jezik: njemački	5
Prilagođeno za osobe s posebnim potrebama	0
Prilagođeno za starije osobe	4
Prilagođeno gostima s malom djecom	5
Prilagođeno gostima s kućnim ljubimcima	5
Prosječan broj dodatnih aktivnosti po gospodarstvu	12

Izvor: Nacionalni katalog

Kako bi se obogatila ponuda na ruralno turističkim gospodarstvima, osmišljavaju se različite aktivnosti čime se povećava atraktivnost istih. U prosjeku se na gospodarstvima u

regiji Dalmacija-Zadar odvija 12 različitih aktivnosti, što je više od hrvatskog prosjeka gdje se odvija 10 aktivnosti/gospodarstvu. Najčešće aktivnosti koje se nude na gospodarstvima su sudjelovanje u poljoprivrednim poslovima (maslinarstvo, vinogradarstvo, povrćarstvo), usluge kušanja proizvoda, organizirani ribolov, pješačenje, planinarenje, promatranje ptica, vožnja plovilima te boćanje. Iznenadujuće je da u ponudi aktivnosti nema gospodarstava koja se bave uzgojem riba, konja i drugih jahačkih životinja, pa tako i od aktivnosti nije zabilježeno jahanje i vožnja kočijom. Također nije zabilježen niti jedan aktivan stari zanat, aktivnosti kuharskih prezentacija, seoski wellnes i mogućnost bavljenja tenisom ili izgrađen bazen.

4.2. Karakteristike ruralnog turizma – regija Dalmacija-Šibenik

Šibenska regija nalazi se u središnjem dijelu sjeverne Dalmacije, a obuhvaća najljepše hrvatske otoke, povijesno i zemljopisno najvrjedniji dio obale Jadrana, te zagorsko područje s Drnišom i Kninom te obalno područje s gradom Šibenikom kao središtem regije. Šibenik se pod današnjim imenom prvi put spominje 1066. godine u povelji kralja Petra Krešimira IV., zbog čega ga i nazivaju Krešimirovim gradom. Šibenik su utemeljili Hrvati prije više od tisuću godina, pa je prema tome, najstariji samorodan hrvatski grad na istočnoj obali Jadrana.

U toj su regiji dva nacionalna parka, otočni arhipelag Kornati s 89 otoka, otočića i hridi jedinstvene ljepote i Krka svakako najčudesnija među rijekama hrvatskoga krša. Među njenim brojnim vodopadima osobitom ljepotom ističu se Skradinski buk i Roški slap. Zahvaljujući rijeci Krki na jedinstven su način raznoliki krajolici povezani u osebujan spomenik prirode ali i ukupne ljudske i hrvatske nacionalne povijesti. Iznimno je atraktivan i Kanjon rijeke Čikole. Uz već spomenute rijeke tu su još Krčić, Cetina, Orašnica, Kosovčica, Butižnica, te jezera Visovačko, Prukljansko, Golubičko, Bjelober, Torak, Šarena jezera (Burum), Bobodolsko, Zmajevo i Vransko jezero što županiju čini posebno atraktivnom za razvoj turizma. U zagorskom području atraktivna je Miljevačka visoravan između Čikole, Krke i planine Promine, s puno idiličnih zaselaka, inače kraj poznat po pripremi domaćih pršuta, pancete i sira. Na brežuljku iznad Petrova polja, kod Otavica, u selu Ružiću, nedaleko od obiteljske kuće njegovih roditelja mauzolej je hrvatskog kipara svjetskog glasa Ivana Meštrovića, dok je u Prvić Luci na otoku Prviću u crkvi Gospe od Milosti pokopan izumitelj prvog padobrana Faust Vrančić.

Turistička ponuda još je uvijek usredotočena na obalni pojas, gdje se ostvaruje godišnje preko 5 milijuna noćenja i boravi oko 822.000 turista. Ulaganja u turističke

kapacitete u zaleđu koje ima veliki turistički potencijal zasigurno će omogućiti razvoj novih oblika ruralnog turizma, čemu svakako doprinosi prirodna i kulturna baština regije navedena u nastavku.

Specifična i drugačija mjesta:

- UNESCO Šibenska katedrala sv. Jakova
- Šibenik i njegove četiri tvrđave: sv. Mihovil, sv. Ivan, Barone (ili Šubićevac) i sv. Nikola na otoku Ljuljevu na ulazu u kanal sv. Ante
- Memorijalni centar Faust Vrančić (1551. – 1617.), Prvić Luka, otok Prvić – izumitelja “letećeg čovjeka”, prvog padobrana
- Nacionalni park Kornati i otok Murter - “vrata Kornata”, privlačan za nautičare
- Nacionalni park Krka
- Izvor rijeke Krke - Topoljski buk ili vodopad Krčić
- Vrela rijeke Cetine - Veliko vrilo, Vukovića vrilo i Batića vrilo na rubu Paškog polja podno Dinare
- Najviši vrh Hrvatske na planini Dinara, Sinjal (1831 m) i Promina s vrhom Čavnovka (1148 m)
- Zlarin - otok koralja i koraljarstva te bujne vegetacije
- Krapanj - otok spužve i spužvarstva te tradicije ronilaštva – najmanji i najniži naseljeni otok na Jadranu

Poučne staze:

- Šetnica kroz kanal sv. Ante, Šibenik (dugačka 4,5 km)
- Sokolarski centar - Centar za rehabilitaciju ptica grabljivica, Dubrava kod Šibenika
- Arheološki lokalitet, Bribirska glavica, Bribir (15 km od Skradina) – vidikovac na planinu Dinara i jadranske otoke
- Arheološki lokaliteti Rimski vojni logor Burnum i arheološka zbirka u Puljanima
- Spomenik prirode vrela rijeke Cetine sa starohrvatskom crkvom sv. Spasa
- Staza Ključica u blizini miljevačkog sela Ključ (dugačka 1,6 km) - vidikovac na srednjovjekovnu utvrdu Ključicu te kanjon rijeke Čikole i Krke
- Akvarij i muzej pomorske tradicije u Vodicama

Etnozanimljivosti:

- Muzej Grada Šibenika, Kneževa palača, Šibenik
- Zavičajni muzej Vesne Parun, Zlarin, otok Zlarin
- Muzej u samostanu sv. Križa na otoku Krapnju

- Kninski muzej u kninskoj tvrđavi (lončarstvo, košaraštvo, drvorezbarstvo i narodne nošnje s područja Dalmatinske zagore i Bukovice)
- Gradski muzej Drniš - stalni postav 50-ak radova poznatog kipara Ivana Meštrovića
- Mauzolej Ivana Meštrovića - crkva Presvetog Otkupitelja u Otavicama
- Vodenice (mlinice) na rijeci Krki kod Skradinskog buka i Roškog slapa
- Jurlinovi dvori - kriju bogatu povijest i ljepotu te zbirku s oko 150 vrijednih sakralnih predmeta
- Roca - kuća dalmatinskog pršuta kod Šibenika

Kulturni događaji:

- Tradicionalne magareće trke - Tribunj
- Primoštenske užance - Primošten
- Međunarodni dječji festival - Šibenik
- Međunarodni sajam u srednjovjekovnom Šibeniku - Šibenik
- Oj divojko diži se iz dvora - Pirovac
- Večer domaće kuhine - Pirovac
- Festival ruralne kulture – Krka-Knin
- Regata “Latinsko idro” - Murter
- Krapljanska fešta - Brodarica
- Murterski pir - Murter
- Sajam agroturizma - Skradin
- Skradinski festival klapskog pjevanja - Skradin
- FRK – Festival ruralne kulture - Knin
- Miljevačke užance i Festival ojkavice – Drniš

Za Šibensku regiju u Nacionalnom katalogu evidentirano je dvadeset ruralno turističkih objekata čije će karakteristike biti tekstualno opisane te brojčano prikazane u tablici 2.:

- | | |
|--|----------------------------|
| 1. Agroturizam Čogelja | 8. Baćulov Dvor |
| 2. Agroturizam Kalpić | 9. Gajin Dvor |
| 3. Etno Skelin | 10. Gospodarstvo Gojanović |
| 4. Robeko park za kampiranje | 11. Jurlinovi dvori |
| 5. Seljačko domaćinstvo Peace | 12. OPG Joso Sladić |
| 6. Seosko domaćinstvo Galić | 13. Pilipovi dvori |
| 7. Ugostiteljsko uslužna zadruga Dabar | 14. Šarićevi dvori |

15. Seosko domaćinstvo Kuća
kamena
16. Seosko domaćinstvo Pletikosa
17. Seosko gospodarstvo Banovi
dvori

18. Skradinske delicije
19. Tematski park Etnoland Dalmati
20. Uljara Laća

Što se tiče smještajnih kapaciteta u turističkoj regiji Dalmacija-Šibenik samo pet od dvadeset gospodarstava uz ugostiteljske ima smještajne kapacitete od kojih 33 sobe, 10 apartmana i 1 kamp. Smještajnih jedinica odnosno postelja u sobama i apartmanima ukupno ima 112, a u kamp je moguće smjestiti samo 4 osobe što svakako ostavlja prostora za proširenje kako broja kampova, tako i broja smještaja u kampovima u promatranoj regiji. Smještajni kapaciteti su zadovoljavajuće kvalitete te u prosjeku imaju kategorizaciju od 3 sunca te prosječna cijena smještaja iznosi 220 kuna. Sjedećih mjesta u objektima u prosjeku ima 69, a izvan objekta 84. Gospodarstva su u većoj mjeri prilagođena za osobe s posebnim potrebama (7), za starije osobe (11), za goste s malom djecom (14) te za goste s kućnim ljubimcima (14).

Prosječna veličina ruralno turističkih objekata iznosi 38,90 ha što je odlično u odnosu na hrvatski prosjek. Međutim, tu se svakako treba napomenuti da je u ruralno turističke objekte upisana i uljara Laća s veličinom od 600 ha, gdje se uz poljoprivrednu proizvodnju (maslinarstvo, povrćarstvo, pčelarstvo) razvija i agroturizam kroz ugostiteljsku ponudu i aktivnosti na gospodarstvu (sudjelovanje u poljoprivrednim poslovima, kuharske prezentacije, biciklizam, vožnja plovilima i slično), pa bi prosječna veličina ostalih analiziranih gospodarstava ustvari iznosila 3,8 ha.

Gospodarstva su jako dobro informacijski opskrbljena, većinom sva gospodarstva imaju fiksni telefon (16), telefaks (12), mobitel (20), e-mail adresu (20) i internet stranicu (14) što je jako važno turistima u današnje vrijeme. Petnaest gospodarstava je otvoreno cijelu godinu što je iznenađujuće za podneblje u kojem prevladava morski turizam, a ostalih pet gospodarstava otvorena su uglavnom ljeti. Zabilježeno je da se na analiziranim gospodarstvima govori engleski, njemački, francuski, talijanski, slovenski i ruski. Na čak devetnaest gospodarstava se govori engleski jezik što je vrlo pohvalno jer u današnje vrijeme se može reći da je to jezik međunarodnog komuniciranja, na petnaest gospodarstava govori se njemački, na pet gospodarstava francuski, na devet gospodarstava talijanski, na osam gospodarstava slovenski te na jednom gospodarstvu ruski jezik.

Tablica 2. Ruralno turistička obilježja – regija Dalmacija-Šibenik

	Dalmacija - Šibenik
Prirodna i kulturna baština	
Specifična i drugačija mjesta	10
Poučne staze	7
Etnozanimljivosti	9
Kulturni događaji	14
Gospodarske značajke objekata u ruralnom turizmu - prema Nacionalnom katalogu	
Broj registriranih objekata za ruralni turizam	20
Gospodarstva koja imaju smještajne kapacitete	5
- sobe	33
- apartmani	10
- ruralne kuće	0
- kampovi	1
Broj postelja u sobama, apartmanima i ruralnim kućama	112
Broj mjesta u kampovima	4
Broj sjedećih mjesta u objektima	69
Broj sjedećih mjesta izvan objekata	84
Prosječna cijena smještaja (kn)	220
Površina pod turističkim seljačkim domaćinstvima (ha)	39,90
Gospodarstva koja imaju fiksni telefon	16
Gospodarstva koja imaju Telefax	12
Gospodarstva koja imaju mobilni telefon	20
Gospodarstva koja imaju službenu E-mail adresu	20
Gospodarstva koja imaju službenu Internet stranicu	14
Gospodarstva koja imaju mogućnost rada cijele godine	15
Gospodarstva na kojima se govori strani jezik: engleski	19
Gospodarstva na kojima se govori strani jezik: njemački	15
Prilagođeno za osobe s posebnim potrebama	7
Prilagođeno za starije osobe	11
Prilagođeno gostima s malom djecom	14
Prilagođeno gostima s kućnim ljubimcima	14
Prosječan broj dodatnih aktivnosti po gospodarstvu	14

Izvor: Nacionalni katalog

Na ruralno turističkim gospodarstvima regije Dalmacija-Šibenik odvija se u prosjeku čak 14 različitih aktivnosti što je vrlo dobro za hrvatski prosjek. Aktivnosti koje se najviše nude na gospodarstvima su sudjelovanje u poljoprivrednim poslovima (vinogradarstvo i vinarstvo, maslinarstvo, povrćarstvo i voćarstvo, stočarstvo, pčelarstvo), kušanje domaćih proizvoda, sakupljanje ljekovitog i aromatičnog bilja, kuharske prezentacije, prezentacije

starih običaja i vještina, branje gljiva i drugih šumskih plodova, jahanje, biciklizam pješaćenje, planinarenje, promatranje ptica, kupanje i boćanje. U ponudi aktivnosti, gospodarstva se u manjini bave proizvodnjom sira, meda i žitarica, također u manjini su aktivnosti lov i ribolov. Aktivnosti koje nisu zabilježene su uzgoj riba, seoski wellnes te sportsko penjanje što je iznenađujuće s obzirom na brdsko-planinsko područje zaleđa promatrane regije.

4.3. Karakteristike ruralnog turizma – regija Dalmacija-Split

Splitska regija koja se nalazi u središnjem dijelu Dalmacije prostorno je najveća u Hrvatskoj, vrlo je atraktivna zbog prirodnih ljepota otoka, priobalja i još nedovoljno otkrivene unutrašnjosti Dalmatinske zagore.

Geografski regija je smještena na središnjem dijelu jadranske obale. Proteže se od Vrlike na sjeveru do najudaljenijeg hrvatskog otoka Palagruže na jugu, od Marine na zapadu do Vrgorca na istoku. Dalmatinska zagora je zaleđe obalnog pojasa koji od mora dijele planine Kozjak, Mosor i Biokovo, ujedno i najviša planina najbliža moru na Mediteranu. Tipičan kraški teren omogućuje uživanje u oazama plodnih polja, prekrasnom vodopadu Gubavici i krškim fenomenima Modro i Crveno jezero, vjeruje se jedno od najdubljih u Europi. U regiji također osobitu pozornost privlače Vidova gora na Braču, najviši vrh svih otoka Jadranskog mora, vrila ili izvori rijeke Cetine kod Vrlike, atraktivan kanjon i ušće kod Omiša te lokalitet Prološko blato. U mnogobrojnim turističkim prospektima preporučuje se da se obilazak starih sela Dalmatinske zagore i unutrašnjosti otoka obavi na jedinstveni način kroz organizirani fotosafari terencima. Atraktivnosti regije svakako doprinosi 8 specifičnih mjesta za posjetitelje, 9 poučnih staza, 15 etnozanimljivosti te 15 kulturnih događaja.

Specifična i drugačija mjesta:

- UNESCO lokalitet Starogradsko polje na Hvaru - najveće polje na svim jadranskim otocima, 6 km od Vrboske do Stari Grada
- UNESCO lokaliteti povijesna jezgra grada Trogira i Splita s Dioklecijanovom palačom
- Galerija kipara Ivana Meštrovića i Crikvine Kaštelet, Split
- Park prirode Biokovo, Makarska i Biokovski botanički vrt Kotišina
- Kanjon i ušće rijeke Cetine kod Omiša
- Modro i Crveno jezero kod Imotskog

- Klesarska škola, Pučišća i Galerija kipara Ivana Rendića, Supetar, otok Brač
- Modra špilja, otočić Biševo

Poučne staze:

- Arboretum Kačićeva samostana, Zaostrog
- Biblijski vrt Svetišta Gospe od Stomorije i spomenik prirode maslina 1500 godina, Kaštel Lukšić
- Hvarski botanički vrt Katovnica, Stari Grad – briga za autohtono mediteransko bilje
- Zbirka samostana Benediktinki, Hvar – čipka od agave
- Tvrđava Klis, Klis – najljepši vidikovac na Split
- Pustinja (samostan) Blaca, crkva, zvjezdarnica i biblioteka, Nerežišća (Dragovode), otok Brač
- Utvrda Fortica (Stari grad na vrhu Omiške Dinare) i utvrda Mirabella, Omiš
- Špilja Vranjača, Kotlenice, Dugopolje
- Šetnica Žrnovnica – od mjesta Žrnovnica prema ušću rijeke Žrnovnice

Etnozanimljivosti:

- Etnografski muzej Split, lokalitet antičke Salone i Gašpina mlinica etno muzej, Solin
- Hrvatski pomorski muzej u tvrđavi Gripe (zbirka ronilačke opreme i zbirka ribarstva), Split
- Muzej grada Kaštela u kaštelu Vitturi, Kaštel Lukšić
- Muzej otoka Brača, Škrip, otok Brač
- Muzej Cetinske Krajine, Sinj i Muzej triljskog kraja, Trilj
- Zavičajni muzej Imotski i Zbirka franjevačkog samostana u Imotskom
- Etno eko selo Škopljanci, Radošić: etnografska zbirka, Seoska olimpijada, Bikijada i Ivanjske noći
- Radmanove mlinice u kanjonu rijeke Cetine i Etnografska zbirka obitelji Radilović, Tugare
- Etnografska zbirka Etno selo Kokorići, Vrgorac
- Etno zbirka Seosko domaćinstvo obitelji Borovac, Vrgorac: staro gumno za vršidbu i sušenje žita
- Etnografska zbirka obiteljsko gospodarstvo Čoso, Jozo Dundić, Goričaj, Grabovac
- Etnografske zbirke književnika Ante Žužula Marinovića, Grubine, Podbablje kod Imotskog

- Etnografska zbirka prof. Anđelka Mrkonjića, Udruga za očuvanje zavičajne baštine Slivno
- Zbirka breljanske baštine i prezentacijski centar Parka prirode Biokovo, Gornja Brela
- Privatna etnografska zbirka Škrinjica u Gornjim Tučepima

Kulturni događaji:

- Sinjska alka - Sinj
- Festival klapa Gospi Sinjskoj – Sinj
- Dani Dioklecijana - Split
- Gusarska bitka i Omiško kulturno ljeto - Omiš
- Dani Mile Gojsalić - hrvatske mučenice i junakinje – Kostanje – Omiš
- Festival soparnika (poljičke delicije) - Dugi Rat
- Festival dalmatinskih klapa - Omiš
- Festival klapa uz mandoline i gitare - Makarska
- Revija tradicijske nošnje i obrtništva “Nostalgija” – Kaštel Stari
- Procesija za križen - Jelsa
- Dani vrgoračkih jagoda u Vrgorcu – Ganga fest u Žlibini i Dani bikle (crnog vina i kozjeg mlijeka) - Vrgorac
- Festival Uz gangu i bukaru - Cista Velika
- Sajam pršuta i suhomesnatih proizvoda - Sinj
- Festival lavande u Velom Grabju - Stari Grad
- Potezanje Mrduje - otok Šolta

Za Splitsku regiju u Nacionalnom katalogu evidentirano je petnaest ruralno turističkih objekata čije će karakteristike biti tekstualno opisane te brojčano prikazane u tablici 3.:

- | | |
|------------------------------------|---|
| 1. Agroturizam Marija Latinac | 9. Gažul |
| 2. Domaćinstvo Borovac | 10. Agroturizam Kaštelanac-kušaonica vina Kapja i bokun |
| 3. Donja Banda | 11. Obiteljsko gospodarstvo Šarić |
| 4. EKO etnogospodarstvo Škopljanci | 12. Seljačko domaćinstvo Zmajevi |
| 5. EKO selo Grabovci | 13. Senko |
| 6. Izletište Feniks | 14. Seosko domaćinstvo Darko |
| 7. Seosko domaćinstvo Ognjištar | 15. Seosko gospodarstvo Radilović |
| 8. Agroturizam Ranjak | |

Za regiju Dalmacija-Split zabilježeno je da samo 6 gospodarstava uz ugostiteljske ima i smještajne kapacitete, i to 18 soba i 2 apartmana. Broj postelja u sobama i apartmanima ukupno ima 44. Smještajni kapaciteti su ispod zadovoljavajuće kvalitete te u prosjeku imaju kategorizaciju od 2 sunca, a prosječna cijena smještaja iznosi 173 kune. Sjedećih mjesta u objektima u prosjeku ima 43, a izvan objekta 63. Samo trećina gospodarstava su prilagođena za osobe s posebnim potrebama (5) i za goste s kućnim ljubimcima (5), što bi svakako trebalo potaknuti gospodarskim mjerama na županijskoj ili nacionalnoj razini. Nešto više gospodarstava (ali opet nedovoljno) je prilagođeno za starije osobe (8) i za goste s malom djecom (9).

Prosječna veličina ruralno turističkih objekata iznosi 5,41 ha što je upola manje od hrvatskog prosjeka. Većina gospodarstava ima mobitel (15), fiksni telefon (11) i e-mail adresu (11), dok samo polovica posjeduje telefaks (8), a s obzirom na današnji najkorišteniji medij nezadovoljavajuće malo gospodarstava ima službenu internet stranicu (6). Devet gospodarstava otvoreno je za turiste cijelu godinu dok ostalih 6 su podređeni ljetnoj morskoj sezoni. Zabilježeno je da se na gospodarstvima govori engleski, njemački, francuski, talijanski i slovenski. Na čak četrnaest gospodarstava govori se engleski, na dva gospodarstva njemački, na jednom gospodarstvu francuski, na sedam gospodarstava talijanski i na dva gospodarstva slovenski jezik.

Na analiziranim ruralno turističkim gospodarstvima u regiji Dalmacija-Split u prosjeku se odvija 12 različitih aktivnosti. Aktivnosti koje se nude na gospodarstvima su mnogobrojne, a najčešće su sudjelovanje u poljoprivrednim poslovima (vinogradarstvo i vinarstvo, maslinarstvo, povrćarstvo i voćarstvo, stočarstvo), kušanje domaćih proizvoda, sakupljanje ljekovitog i aromatičnog bilja, jahanje, kuharske prezentacije, prezentacije starih običaja i vještina, ribolov, branje gljiva i drugih šumskih plodova, vožnja kočijom, biciklizam, pješaćenje, planinarenje, promatranje ptica, vožnja terenskim vozilom, vožnja plovilima, kupanje, boćanje. Zabilježeno je da se nijedno gospodarstvo ne bavi uzgojem riba, da nemaju ni jedan aktivan stari zanat, seoski wellnes, teniski teren te ne nude aktivnosti kao što su lov i sportsko penjanje, što je prilika da se u budućem razdoblju razvije kroz povezivanje ruralno turističkih gospodarstava sa sportskim ili lovačkim udrugama koje postoje u promatranoj regiji.

Tablica 3. Ruralno turistička obilježja – regija Dalmacija-Split

	Dalmacija - Split
Prirodna i kulturna baština	
Specifična i drugačija mjesta	8
Poučne staze	9
Etnozanimljivosti	15
Kulturni događaji	15
Gospodarske značajke objekata u ruralnom turizmu - prema Nacionalnom katalogu	
Broj registriranih objekata za ruralni turizam	15
Gospodarstva koja imaju smještajne kapacitete	6
- sobe	18
- apartmani	2
- ruralne kuće	0
- kampovi	0
Broj postelja u sobama, apartmanima i ruralnim kućama	44
Broj mjesta u kampovima	0
Broj sjedećih mjesta u objektima	43
Broj sjedećih mjesta izvan objekata	63
Prosječna cijena smještaja (kn)	173
Površina pod turističkim seljačkim domaćinstvima (ha)	5,41
Gospodarstva koja imaju fiksni telefon	11
Gospodarstva koja imaju Telefax	8
Gospodarstva koja imaju mobilni telefon	15
Gospodarstva koja imaju službenu E-mail adresu	11
Gospodarstva koja imaju službenu Internet stranicu	6
Gospodarstva koja imaju mogućnost rada cijele godine	9
Gospodarstva na kojima se govori strani jezik: engleski	14
Gospodarstva na kojima se govori strani jezik: njemački	2
Prilagođeno za osobe s posebnim potrebama	5
Prilagođeno za starije osobe	8
Prilagođeno gostima s malom djecom	9
Prilagođeno gostima s kućnim ljubimcima	5
Prosječan broj dodatnih aktivnosti po gospodarstvu	12

Izvor: Nacionalni katalog

4.4. Karakteristike ruralnog turizma – regija Dalmacija-Dubrovnik

Dubrovačka regija je najjužnija regija u Republici Hrvatskoj, prostor regije čine dvije osnovne cjeline: relativno usko uzdužno obalno područje s nizom pučinskih i bližih otoka (od kojih su najznačajniji Korčula, Mljet, Lastovo i grupa Elafitskih otoka), poluotoka Pelješca te prostor Donje Neretve s gravitirajućim priobalnim dijelom. Obalna duljina je vrlo razvedena i varira od zaštićenih uvala s pjeskovitim plažama egzotične ljepote do otvorenom moru izložene strme obale s klifovima što ovu regiju čini jednom od najljepših područja na Sredozemlju.

Regija ima najplodniju hrvatsku dolinu rijeke Neretve, na čijem ušću je močvarno područje iznimnog krajolika i raznolikog prirodnog staništa uvršteno u Ramsarska područja. Drugi po veličini hrvatski poluotok Pelješac mjesto je gdje se proizvode najbolja hrvatska crna vina i gdje su najbolje školjke iz stonskog zaljeva. U najpoznatijem ljetnikovcu dubrovačke vlastele obitelji Gozze najljepši je primjer hrvatske vrtne arhitekture arboretum Trsteno, a otok Lokrum čuva zanimljivu zbirku eukaliptusa, kaktusa i ostalog egzotičnog bilja. Najzeleniji otok Mljet je nacionalni park, a Lastovsko otočje najmlađi park prirode u Hrvatskoj. Očuvana seoska naselja čuvaju otok Korčula i Elafiti, a idilična naselja Konavala do danas su zadržala izgled tradicijske kamene arhitekture iz doba Dubrovačke Republike. Gornji tok konavoske rijeke Ljute čuva sklop mlinica i stupa spomenike kulture posebnog gospodarskog značenja. Iz navedenog je vidljivo da kamo god da se krene, nailazi se na osobite kulturne i prirodne vrijednosti, koje su navedene u nastavku.

Specifična i drugačija mjesta:

- UNESCO lokalitet stari grad Dubrovnik, također i grad Korčulu i Ston
- Nacionalni park Mljet - otok bujne vegetacije, slanih jezera, Odiseja, benediktinaca i sredozemne medvjedice
- Arboretum Trsteno, Trsteno - jedan od najstarijih renesansnih parkova naše obale
- Botanički vrt na otoku Lokrumu nadomak Dubrovnika
- Delta i dolina Neretve te Baćinska jezera, Baćina, Ploče
- Park prirode Lastovsko otočje
- Rodna kuća i muzej slikara Vlaha Bukovca, Cavtat
- Solana Ston i Stonske zidine

Poučna mjesta:

- Arheološki muzej Naron, Vid

- Muzej i memorijalna kuća Marina Držića, Dubrovnik
- Zbirka Baltazar Bogišić, Cavtat - knjižnica i zbirka starih grafika
- Vela Spila, Vela Luka, Korčula najznačajniji prehistorijski lokalitet na Mediteranu
- Srednjovjekovna utvrda Sokol-grad, Dunave, Konavle
- Nekropole srednjovjekovnih stećaka uz male seoske kapele - Prović - Slivno; Novakovo greblje u Čepikućama i crkva sv. Barbare u Dunavama, Konavle
- Vidikovac – brdo Srđ (413 m) s tvrđavom Imperijal i Muzejom Domovinskog rata
- Poučna pješačko-planinarska staza Sniježnica (1234 m), Konavle

Etnozanimljivosti:

- Etnografski muzej u zgradi žitnice Rupe, Dubrovački muzeji, Dubrovnik
- Zavičajni muzej Konavala, Čilipi
- Etno zbirka Barilo – povijest Blata i otoka Korčule, Blato, Korčula
- Etnografska zbirka maslinarstva i uljarstva, Uljara Zlokić, Vela Luka, Korčula
- Etnografska zbirka obitelji Stražičić Biskup, Babino Polje, otok Mljet
- Područje Konavoski dvori i mlinice na rijeci Ljuta
- Pelješki vinski puti – kušanje kvalitetnog i vrhunskog vina Plavac Mali, Dingač i Postup
- Plovidba autohtonim čamcima - trupicama, kroz kanale jedinstven je način istraživanja i uživanja u ljepoti delte Neretve

Kulturni događaji:

- Festa Sv. Vlaha - Dubrovnik
- Nedjeljne folklorne priredbe u Čilipima - Čilipi
- Festival glazba i riječ - Konavle
- Tradicija viteških igara - Korčula
- Smotra folklor "Na Neretvu mesečina pala" - Metković
- Maraton lađa na rijeci Neretvi - Metković
- Maraton po zidinama Stona (rujan) - Ston
- Dani lumblije (vrste kolača) - Blato – Korčula

Za Dubrovačku regiju u Nacionalnom katalogu evidentirano je 39 ruralno turističkih objekata čije će karakteristike biti tekstualno opisane te brojčano prikazane u tablici 4.:

- | | |
|---|---|
| 1. Agroturizam Barić | 21. Mlinica za proizvodnju maslinova ulja |
| 2. Agroturizam Carevina | 22. Obiteljsko gospodarstvo Glavinja |
| 3. Agroturizam Kameni dvori | 23. OPG Brajković |
| 4. Agroturizam Zlatovišće | 24. OPG Laptalo |
| 5. Franka | 25. OPG Muhoberac |
| 6. Gera | 26. Pod pinjule |
| 7. Izletište Bakićevo i apartman u seljačkom domaćinstvu Katarina | 27. Podanje |
| 8. Konavoska kuća Vuković | 28. Seljačko domaćinstvo Antunović |
| 9. Konavoska kuća – Kuća Bokarica | 29. Seljačko domaćinstvo Braenović |
| 10. Kuća Rilović | 30. Seoska kuća – OPG Novaković |
| 11. OPG Nena Obrad | 31. Seoski turizam Katičić |
| 12. Seljačko domaćinstvo Tusti | 32. Seosko domaćinstvo Mlinica Šapro |
| 13. Seosko domaćinstvo Brautović | 33. Seosko domaćinstvo Mala Kapja |
| 14. Seosko domaćinstvo Ficović | 34. Seosko domaćinstvo Miletić |
| 15. Stari Zoganj | 35. Seosko domaćinstvo Šimunovo |
| 16. Agroturizam Pagar | 36. Seosko domaćinstvo Švago |
| 17. Domaćinstvo Antun Ančić – Konoba Ribar | 37. Turistički obrt Mlin |
| 18. Konopica | 38. Usluge u seljačkom domaćinstvu Međica |
| 19. Kušaonica Malvasija Karaman | 39. Vinarija Bire |
| 20. Miljas d.o.o. Vinogradarstvo i vinarstvo | |

U turističkoj regiji Dalmacija-Dubrovnik uz ugostiteljske, smještajne kapacitete ima samo 12 gospodarstava što u konačnici znači da u ovoj regiji ima sveukupno 16 soba, 15 apartmana, 2 ruralne kuće i 1 kamp. Ukupan broj postelja u sobama, apartmanima i ruralnim kućama iznosi 101, a u kampu je moguće smjestiti 50 osoba. Međutim, smještajni kapaciteti su vrlo zadovoljavajući i imaju u prosjeku kategorizaciju od 4 sunca, a prosječna cijena smještaja iznosi 195 kuna. Prosječni broj sjedećih mjesta u objektima je 47, a izvan objekta 53. Svakako bi trebalo u budućem razdoblju poraditi na prilagodbi gospodarstava za osobe s posebnim potrebama (10), za goste s kućnim ljubimcima (14), za starije osobe (17), pa i za goste s malo djecom (22).

Tablica 4. Ruralno turistička obilježja – regija Dalmacija-Dubrovnik

	Dalmacija - Dubrovnik
Prirodna i kulturna baština	
Specifična i drugačija mjesta	8
Poučne staze	8
Etnozanimljivosti	8
Kulturni događaji	8
Gospodarske značajke objekata u ruralnom turizmu - prema Nacionalnom katalogu	
Broj registriranih objekata za ruralni turizam	39
Gospodarstva koja imaju smještajne kapacitete	12
- sobe	16
- apartmani	15
- ruralne kuće	2
- kampovi	1
Broj postelja u sobama, apartmanima i ruralnim kućama	101
Broj mjesta u kampovima	50
Broj sjedećih mjesta u objektima	47
Broj sjedećih mjesta izvan objekata	53
Prosječna cijena smještaja (kn)	195
Površina pod turističkim seljačkim domaćinstvima (ha)	10,90
Gospodarstva koja imaju fiksni telefon	37
Gospodarstva koja imaju telefax	14
Gospodarstva koja imaju mobilni telefon	38
Gospodarstva koja imaju službenu E-mail adresu	37
Gospodarstva koja imaju službenu Internet stranicu	20
Gospodarstva koja imaju mogućnost rada cijele godine	21
Gospodarstva na kojima se govori strani jezik: engleski	38
Gospodarstva na kojima se govori strani jezik: njemački	11
Prilagođeno za osobe s posebnim potrebama	10
Prilagođeno za starije osobe	17
Prilagođeno gostima s malom djecom	22
Prilagođeno gostima s kućnim ljubimcima	14
Prosječan broj dodatnih aktivnosti po gospodarstvu	14

Izvor: Nacionalni katalog

Prosječna veličina ruralno turističkih objekata iznosi 10,90 ha što je vrlo dobro s obzirom na hrvatski prosjek. Međutim, ako bi iz tog prosjeka izuzeli iznenađujuće veliki OPG Novaković⁶ od 170 ha, tada bi prosječna veličina iznosila oko 3,6 ha. U ovoj regiji što se tiče komuniciranja s gostima, gospodarstva u većini imaju fiksni telefon (37),

⁶ Gospodarstvo se primarno bavi maslinarstvom, povrćarstvom, voćarstvom, vinogradarstvom i vinarstvom te kao dopunsku djelatnost razvija seoski turizam.

telefaks (14), mobitel (38), e-mail adresu (37) i internet stranicu (20). Cijelu godinu otvoreno je 21 gospodarstvo, a 18 gospodarstava otvorena su uglavnom za ljetnu sezonu. Na gospodarstvima se govori engleski, njemački, francuski, talijanski, slovenski, češki, makedonski i turski jezik. Zabilježeno je da se na skoro svim gospodarstvima (38) govori engleski jezik te na više od polovice gospodarstava (21) talijanski jezik. Na jedanaest gospodarstava se govori njemački, na sedam gospodarstava francuski, na pet gospodarstava slovenski te na po jednom gospodarstvu češki, makedonski i turski jezik.

Na analiziranim ruralno turističkim gospodarstvima u regiji Dalmacija-Dubrovnik u prosjeku se odvija 14 različitih aktivnosti. Aktivnosti koje se najčešće nude na gospodarstvima su: sudjelovanje u poljoprivrednim poslovima (vinogradarstvo i vinarstvo, maslinarstvo, povrćarstvo i voćarstvo, stočarstvo), kušanje domaćih proizvoda, sakupljanje ljekovitog i aromatičnog bilja, jahanje, bavljenje starim zanatom, kuharske prezentacije, prezentacije starih običaja i vještina, lov, ribolov, branje gljiva i drugih šumskih plodova, vožnja kočijom, biciklizam, pješaćenje, planinarenje, sportsko penjanje, vožnja terenskim vozilom, vožnja plovilima, kupanje, seoski wellnes, boćanje, sport. Iznenađujuće je da regija Dalmacija-Dubrovnik ima najviše različitih aktivnosti koje se odvijaju na gospodarstvima, odnosno skoro sve aktivnosti zabilježene u Nacionalnom katalogu, jedino što je zabilježeno da se nijedno gospodarstvo ne bavi proizvodnjom žitarica i da nijedno nema teniski teren.

4.5. Komparativna analiza ruralnih regija Dalmacije u razvoju ruralnog turizma

Prema prethodnim podacima koje su objedinjene u tablici 5. prije svega je vidljivo da cijela Dalmacija obiluje prirodnom i kulturnom baštinom koja je osnovni preduvjet za razvoj ruralnog turizma. Posebnosti prirodne i kulturne baštine daju kvalitetnu atrakcijsku osnovu ruralnom turizmu što je potrebno iskoristiti na način da se stvori jedinstveni ruralno turistički proizvod koji će privlačiti turiste diljem svijeta. Može se zaključiti kako Dalmacija ima navedeni osnovni preduvjet zadovoljen s ukupno 158 zabilježenih atrakcija u obliku prirodne i kulturne baštine podijeljene na 33 specifična i drugačija mjesta za posjetu turista, 33 poučne staze, 45 etnozanimljivosti i 47 kulturnih događaja. Od analiziranih dalmatinskim regija u broju etnozanimljivosti i kulturnih događaja prednjači regija Dalmacija-Split, po broju poučnih staza Dalmacija-Zadar i Dalmacija-Split, dok Dalmacija-Šibenik obiluje tzv. specifičnim i drugačijim mjestima za posjetiti. No, treba se naglasiti da na osnovu popisanog broja tih atrakcija sve dalmatinske regije imaju odlične preduvjete za daljnji razvoj ruralnog turizma

Za sada prema Nacionalnom katalogu u Dalmaciji ima 81 registrirano ruralno turističko gospodarstvo, koja svakako doprinose cjelokupnoj turističkoj ponudi i općenito ruralnom razvoju. Većini tih gospodarstava bavljenje seoskim turizmom predstavlja dopunsku djelatnost uz primarnu djelatnost – poljoprivredu. Na taj način poljoprivrednici proširuju svoju gospodarsku djelatnost i kroz turizam njihovi proizvodi dobivaju dodatnu vrijednost čime se i stvara dodatni izvor prihoda. U broju registriranih objekata za ruralni turizam prednjači regija Dalmacija-Dubrovnik koja ima nešto manje od polovice ukupnih registriranih objekata u Dalmaciji (39). Slijedi Dalmacija-Šibenik (20), zatim Dalmacija-Split (15), a iznenađujuće malo registriranih objekata za ruralni turizam ima regija Dalmacija-Zadar (7). S obzirom na površinu, ruralno turistička gospodarstva Dalmacije su prosječne veličine oko 3,6 ha.

Dalmacija od ukupnog broja ruralno turističkih gospodarstava ima nešto više od trećine onih koja imaju i smještajne kapacitete. Promatrajući regije u tom smislu, vidljivo je da ima velikih razlika jer npr. regija Dalmacija-Dubrovnik ukupno ima najviše registriranih gospodarstava koja se bave ruralnim turizmom, kao što je već rečeno 39, ali samo 12 objekata imaju i smještajne kapacitete što u postotku iznosi 30,8%. S druge strane, regija Dalmacija-Zadar ima najmanje registriranih objekata za ruralni turizam, ali najveći postotak gospodarstava koja imaju smještajne kapacitete čak 71,4%, čime bi se mogao nametnuti zaključak da se u regiji Dalmacija-Zadar postepeno razvija ruralni turizam s tendencijom paralelnog razvoja i smještajnih i ugostiteljskih objekata na ruralno-turističkim objektima.

Od vrste smještajnih kapaciteta na ruralnom prostoru Dalmacije prevladavaju sobe (72) i apartmani (33), dok ruralnih kuća ima samo tri, a kampova samo pet u sve četiri promatrane regije. Iznenađujuće je da se u regiji Dalmacija-Šibenik nalazi najveći broj soba (33) i postelja (112⁷) u odnosu na ostale regije, a naročito je to iznenađenje zbog toga što ta regija ima samo 5 gospodarstava koja imaju smještajne kapacitete (25%). Uglavnom su to četverokrevetne sobe (i apartmani), čime se nameće zaključak da su ciljna skupina gostiju u toj regiji – obitelji s djecom. Regija Dalmacija-Dubrovnik ima najveći broj apartmana (15) i ruralnih kuća (2) u odnosu na ostale regije. Regija Dalmacija-Zadar ističe se s najvećim brojem kampova u koje se može smjestiti ukupno 45 gostiju, odnosno od samo pet gospodarstava koja imaju smještajne kapacitete, tri gospodarstva pružaju mogućnost ruralnog kampa. Drugim riječima, regija Dalmacija-Zadar preferira pružanje

⁷ To iznosi nešto više od trećinu od ukupnog broja postelja u sobama, apartmanima i ruralnim kućama Dalmacije.

usluga smještaja na uređenom otvorenom prostoru za šatore, karavane ili kampere, što predstavlja ogroman potencijal za daljnji razvoj na cijelom ruralnom području Hrvatske s obzirom da u Europi raste broj registriranih kamper vozila i uređenih kamp odmorišta⁸.

Što se tiče kategorizacije, ruralno turistički objekti Dalmacije u prosjeku su kategorizirana s 3 sunca što je zadovoljavajuće, s tim da se u tome ističe regija Dalmacija-Dubrovnik gdje prevladavaju objekti kategorizirani sa maksimalnih 4 sunca. Prosječna cijena smještaja u ruralno turističkim objektima Dalmacije je oko 198,00 kn⁹.

Prilagođenost objekata za različite skupine gostiju kao što su osobe s posebnim potrebama, starije osobe, gosti s malom djecom i gosti s kućnim ljubimcima je postalo jedan od važnijih čimbenika za odabir destinacija, odnosno u ovom slučaju ruralnih gospodarstava od strane gostiju. Dalmatinska ruralno turistička gospodarstva nisu u velikoj mjeri prilagođena za različite skupine gostiju, odnosno samo 61,7% gospodarstava je prilagođeno za goste s malom djecom, dok je manje od polovice gospodarstava prilagođeno za starije osobe (49,3%), goste s kućnim ljubimcima (46,9%) te osobe s posebnim potrebama (27,1%). Naročito je zabrinjavajuće što u regiji Dalmacija-Zadar nema niti jednog gospodarstva prilagođenog za osobe s posebnim potrebama. Izneseni podaci su signali za donositelje odluka da na nacionalnoj i regionalnoj razini kreiraju mjere za budući razvoj ruralnog turizma u smjeru investiranja i prilagodbe ruralno turističkih objekata za navedene različite skupine gostiju.

Komunikacija s gostima i oglašavanje su jako važni čimbenici u razvoju turizma, a analiza u tom smislu obuhvaća samo one kanale koji su navedeni u Nacionalnom katalogu. U Nacionalnom katalogu vidljivo je da 81 ruralno turističko gospodarstvom Dalmacije ima prije svega naveden mobilni telefon (98,7%), zatim službenu e-mail adresu (91,3%), fiksni telefon (86,4%), službenu Internet stranicu (54,3%) i faks uređaj (46,9%)¹⁰. S obzirom da je Internet postao glavni izvor informacija o putovanjima i glavni prodajni kanal, naročito u turizmu¹¹, negativna je činjenica što samo nešto više od polovice ruralno turističkih gospodarstava Dalmacije ima izrađenu službenu Internet stranicu, pa to svakako predstavlja prostor za buduće unapređenje.

⁸ Podaci gospodarstva Farm Pino na temelju prezentacije https://www.istra-istria.hr/fileadmin/dokumenti/turizam/20150511_Kamp_odmoriste.pdf.

⁹ Najniža je u regiji Dalmacija-Split od 173,00 kn, a najviša u regiji Dalmacija-Šibenik od 220,00 kn.

¹⁰ Može se reći da ovaj najniži postotni podatak i nije problem jer korištenje telefaksa sve više gubi na značaju zbog razvitka modernijih oblika komunikacije.

¹¹ Podaci Turističke zajednice Splitsko-dalmatinske županije <http://www.dalmatia.hr/edukacija/kako-do-gosta-putem-interneta-uvod/>.

Nešto manje od dvije trećine gospodarstva (61,7%) otvorena su za turiste cijele godine na ruralnom području Dalmacije, a ostala gospodarstva koja su većinom u neposrednoj blizini mora, povezuju svoje radno vrijeme s ljetnom morskom sezonom. Na većini gospodarstava Dalmacije govori se engleski jezik (96,2%), što je vrlo dobar podatak s obzirom na činjenicu da je engleski najčešće korišten jezik u komunikaciji sa stranim gostima naročito u vrijeme turističke sezone. Za hrvatski turizam poželjna je komunikacija na njemačkom jeziku jer prema podacima Ministarstva turizma godišnje Hrvatsku posjeti više od dva milijuna turista s njemačkog govornog područja. Prema analiziranim podacima u ovom radu, vidljivo je da je na 40,7% ruralno turističkih gospodarstava Dalmacije¹² moguća komunikacija na njemačkom jeziku.

Broj aktivnosti koje se pružaju gostima na ruralno turističkim gospodarstvima je jedan od značajnijih atraktora ruralnog turizma. Na gospodarstvima Dalmacije u prosjeku se odvija 13 različitih aktivnosti, što je vrlo zadovoljavajuće i više od hrvatskog prosjeka. Najčešće aktivnosti koje se odvijaju na gospodarstvima su: sudjelovanje u poljoprivrednim poslovima (vinogradarstvo i vinarstvo, maslinarstvo, povrćarstvo i voćarstvo, stočarstvo), usluge kušanja proizvoda, sakupljanje ljekovitog i aromatičnog bilja, kuharske prezentacije, prezentacije starih običaja i vještina, branje gljiva i drugih šumskih plodova, pješačenje, planinarenje, promatranje ptica, vožnja plovilima, ribolov i biciklizam. U manjini su zabilježene aktivnosti kao što su: uzgoj riba, seoski wellness, lov, sportsko penjanje, aktivan stari zanat, bavljenje tenisom i bazensko kupanje. Zbog brojnih planina i šuma koje se nalaze u okolici dalmatinskih gospodarstava, naročito postoje mogućnosti za pojačanje ponude aktivnosti kao što je sportsko penjanje i lov, možda kroz povezivanje sa sportskim i lovnim udrugama koje se nalaze na području Dalmacije ili na neki sličan način. Aktivnosti kao što su seoski wellness, izgradnja bazena i teniskih terena zahtijevaju buduća ulaganja i angažman vlasnika da se prijave na investicijske projekte namijenjene za tu svrhu. Ono što svakako treba aktivirati jesu stari zanati zbog očuvanja dalmatinske kulturne baštine te uzgoj riba kao očekivana aktivnost u dalmatinskom području.

¹² Iz tablice 5. je vidljivo da taj prosjek zasigurno „ruše“ regija Dalmacija-Split i Dalmacija-Dubrovnik gdje se na manje od trećine gospodarstava govori njemački jezik.

Tablica 5. Usporedba obilježja ruralno-turističke ponude ruralnih regija Dalmacije***

	Dalmacija - Zadar	Dalmacija - Šibenik	Dalmacija - Split	Dalmacija - Dubrovnik	DALMACIJA - UKUPNO
Prirodna i kulturna baština					
Specifična i drugačija mjesta	7	10	8	8	33
Poučne staze	9	7	9	8	33
Etnozanimljivosti	13	9	15	8	45
Kulturni događaji	10	14	15	8	47
UKUPNO	39	40	47	32	158
Gospodarske značajke objekata u ruralnom turizmu - prema Nacionalnom katalogu					
Broj registriranih objekata za ruralni turizam	7	20	15	39	81
Gospodarstva koja imaju smještajne kapacitete*	5 (71,4%)	5 (25,0%)	6 (40,0%)	12 (30,8%)	28 (34,6%)
- sobe	5	33	18	16	72
- apartmani	6	10	2	15	33
- ruralne kuće	1	0	0	2	3
- kampovi	3	1	0	1	5
Broj postelja u sobama, apartmanima i ruralnim kućama	55	112	44	101	312
Broj mjesta u kampovima	45	4	0	50	99
Broj sjedećih mjesta u objektima	56	69	43	47	215
Broj sjedećih mjesta izvan objekata	91	84	63	53	291
Prosječna cijena smještaja (kn)	205	220	173	195	198
Površina pod turističkim seljačkim domaćinstvima (ha)	1,65	3,6	5,41	3,6	57,86
Gospodarstva koja imaju fiksni telefon**	6 (85,7%)	16 (80,0%)	11 (73,3%)	37 (94,9%)	70 (86,4%)
Gospodarstva koja imaju telefaks**	4 (57,1%)	12 (60%)	8 (53,3%)	14 (35,8%)	38 (46,9%)
Gospodarstva koja imaju mobilni telefon**	7 (100,0%)	20 (100%)	15 (100%)	38 (97,4%)	80 (98,7)
Gospodarstva koja imaju službenu e-mail adresu**	6 (85,7%)	20 (100%)	11 (73,3%)	37 (94,8%)	74 (91,3%)
Gospodarstva koja imaju službenu internet stranicu**	4 (57,1%)	14 (70%)	6 (40%)	20 (51,2%)	44 (54,3%)

Gospodarstva koja imaju mogućnost rada cijele godine**	5 (71,4%)	15 (75%)	9 (60%)	21 (53,8%)	50 (61,7%)
Gospodarstva na kojima se govori strani jezik: engleski**	7 (100%)	19 (95%)	14 (93,3%)	38 (97,4%)	78 (96,2%)
Gospodarstva na kojima se govori strani jezik: njemački**	5 (71,4 %)	15 (75%)	2 (13,3%)	11 (28,2%)	33 (40,7%)
Prilagođeno za osobe s posebnim potrebama**	0	7 (35%)	5 (33,3%)	10 (25,6%)	22 (27,1%)
Prilagođeno za starije osobe**	4 (57,1%)	11 (55%)	8 (53,3%)	17 (43,5%)	40 (49,3%)
Prilagođeno gostima s malom djecom**	5 (71,4%)	14 (70%)	9 (60%)	22 (56,4%)	50 (61,7%)
Prilagođeno gostima s kućnim ljubimcima**	5 (71,4%)	14 (70%)	5 (33,3%)	14 (35,8%)	38 (46,9%)
Prosječan broj dodatnih aktivnosti po gospodarstvu	12	14	12	14	13

* U zagradi je postotni udio gospodarstava sa smještajnim kapacitetima od ukupnog broja ruralno-turističkih gospodarstava u odnosnoj regiji ili ukupno za Dalmaciju

** U zagradi je postotni udio u odnosu na ukupan broj ruralno-turističkih gospodarstava u odnosnoj regiji ili ukupno za Dalmaciju

*** Crvenom bojom su izražene „najnegativnija“ ruralno-turistička obilježja, a zelenom bojom „najpozitivnija“

Izvor: Obrada autora prema Nacionalnom katalogu

5. ZAKLJUČAK

Provedenim istraživanjem na temu obilježja ponude seoskog turizma Dalmacije prema podacima iz Nacionalnog kataloga može se zaključiti da četiri analizirane dalmatinske regije (Dalmacija-Zadar, Dalmacija-Šibenik, Dalmacija-Split i Dalmacija-Dubrovnik) imaju zadovoljavajuća obilježja ponude seoskog turizma, ali i prostora za daljnji razvoj što se sastoji od sljedećeg:

1. Dalmacija ima 158 različitih atrakcija koje spadaju u prirodnu i kulturnu baštinu, od čega 47 kulturnih događaja, 47 etnozanimljivosti, 33 poučne staze i 33 specifičnih i drugačijih mjesta za turiste. U tom smislu sve dalmatinske regije imaju odlične preduvjete za daljnji razvoj seoskog turizma.
2. U Dalmaciji je registrirano 81 ruralno turističko gospodarstvo, u čemu prednjači regija Dalmacija-Dubrovnik s 39 registriranih gospodarstava. S druge strane takovih gospodarstava ima najmanje u regiji Dalmacija-Zadar (7).
3. Samo 34,6% ruralno turističkih gospodarstava ima smještajne kapacitete, s tim da se u regiji Dalmacija-Zadar uočava najbravnomjerniji razvoj i smještajnih i ugostiteljskih objekata u ruralnom području.
4. Od smještajnih kapaciteta u ruralnom području Dalmacije ima najviše soba (72) i apartmana (33). Zabilježene su samo tri ruralne kuće i pet kampova. Regija Dalmacija-Zadar ističe se u ponudi smještaja u kampovima, što predstavlja dobar primjer u daljnjem razvoju takvog oblika smještajnih jedinica na cijelom ruralnom području Hrvatske.
Ukupno je 312 postelja u sobama, apartmanima i ruralnim kućama te 99 mjesta u kampovima na području ruralne Dalmacije.
5. Ruralno turistički objekti u prosjeku su kategorizirani s tri sunca, u čemu se ističe regija Dalmacija-Dubrovnik gdje prevladavaju objekti kategorizirani s maksimalni četiri sunca.
6. Prosječna cijena smještaja u ruralno turističkim objektima Dalmacije je oko 198,00 kn.
7. Ruralno turistička gospodarstva Dalmacije su prosječne veličine oko 3,6 ha.
8. Samo 61,7% gospodarstava je prilagođeno za goste s malom djecom, 49,3% za starije osobe, 46,9% za goste s kućnim ljubimcima te 27,1% za osobe s posebnim potrebama, što bi se svakako trebalo promijeniti kreiranjem mjera ili povoljnih investicijskih projekata za vlasnike.

9. U komunikaciji s gostima ruralno turistička gospodarstva Dalmacije preferiraju mobilni telefon (98,7%), e-mail (91,3%) i fiksni telefon (86,4%). Službenu Internet stranicu ima samo 54,3% gospodarstava, što je premalo s obzirom da je to postao glavni prodajni kanal u turizmu općenito, pa bi u budućem razdoblju trebalo osmisliti edukativne programe za vlasnike kako bi poboljšali komunikaciju s gostima i u tom smislu.
10. Većina gospodarstava je otvorena za turiste cijele godine (61,7%), dok su ostala otvorena uglavnom tijekom ljetne sezone.
11. Skoro na svim gospodarstvima se govori engleski jezik (96,2%). Ostali jezici su zastupljeni u puno manjem postotku, na čemu se treba poraditi kroz specijalizirane tečajeve stranih jezika (naročito njemački i talijanski) usmjerene na seoski turizam i tradicionalnu baštinu.
12. Na gospodarstvima ruralne Dalmacije gosti mogu sudjelovati u prosjeku u 13 različitih aktivnosti. Ono što bi trebalo potaknuti je ponuda sportskog penjanja, lova, starih zanata i uzgoja riba, a kroz investicijske projekte potaknuti izgradnju bazena, teniskih terena i seoskog wellnesa.

Istraživane dalmatinske regije s obzirom na prirodnu i kulturno povijesnu raznolikost te bogatu ponudu turističkih objekata i atrakcija mogu ponuditi sve ono što jedan turist želi vidjeti, posjetiti i doživjeti na način kako su to vidjeli i živjeli naši stari. Daljnji razvoj agroturističke ponude Dalmacije trebao bi staviti naglasak na osmišljavanju edukativnih programa i investicijskih projekata povoljnih za vlasnike. Također bi trebalo bolje promovirati prirodna i kulturna bogatstva ruralnog zaleđa Dalmacije u što se naročito trebaju uključiti mladi ljudi prvenstveno zbog ostanka u ruralnim krajevima. Iz svega navedenog može se zaključiti da daljnji razvoj agroturističke ponude Dalmacije, a i cijele Hrvatske, predstavlja gospodarsku razvojnu polugu u smislu očuvanja i razvoja demografskog, društvenog, prirodnog i kulturnog kapitala ruralnog područja.

6. LITERATURA

1. Ajduković Ugarković, Lj., Dvornik, M. (2010.): Projekt „Hrvatski otočni proizvod“, *Zbornik radova-Drugi hrvatski kongres ruralnog turizma 21.-25. travnja 2010.*, Mali Lošinj.
2. Bujas Rupiće, I., Mlikota, A., Gabrić, J. (2007): „Projekt očuvanja tradicije i kvalitete – pečat Dalmatinske tradicije i kvalitete“, *Zbornik radova- Prvi hrvatski kongres ruralnog turizma 17.-21. listopada 2007.*, Hvar.
3. Baćac, R. (2007): Perspektive razvoja ruralnog turizma, *Zbornik radova Prvog hrvatskog kongresa ruralnog turizma: Perspektive razvoja ruralnog turizma s međunarodnim sudjelovanjem*, Hrvatski farmer d.d., Klub članova Selo, Zagreb.
4. Baćac, R. (2011): Priručnik za bavljenje seoskim turizmom, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske.
5. Čiča, Z., Mlinar A. (2010): Etno-sela između očuvanja identiteta i poduzetničkog trenda, *Zbornik radova-Drugi hrvatski kongres ruralnog turizma 21.-25. travnja 2010.*, Mali Lošinj.
6. Demonja, D., Ružić, P. (2010): Ruralni turizam u Hrvatskoj, MERDIJANI, Zagreb.
7. Dejanović, M. (2007): Ruralni turizam u okolici Zadra, *Zbornik radova-Prvi hrvatski kongres ruralnog turizma 17.-21. listopada 2007.*, Hvar.
8. Dejanović, M. (2010): Šokol - gotovo nepoznati gastronomski proizvod postao zaštitni znak (brand) Nina i zadarske regije, *Zbornik radova-Drugi hrvatski kongres ruralnog turizma 21.-25. travnja 2010.*, Mali Lošinj.
9. Hrvatska gospodarska komora, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (2015): Ruralni turizam Hrvatske, Nacionalni katalog, Zagreb.
10. Kranjčević, J. (2007): Ruralni prostor u funkciji razvoja ruralnog turizma, *Zbornik radova-Prvi hrvatski kongres ruralnog turizma 17.-21. listopada 2007.*, Hvar.
11. Krvavica, M. (2010): Autohtoni suhomesnati proizvodi od ovčjeg i kozjeg mesa, *Zbornik radova-Drugi hrvatski kongres ruralnog turizma 21.-25. travnja 2010.*, Mali Lošinj.
12. Kušen, E. (2002): Turistička atrakcijska osnova, Institut za turizam, Zagreb.
13. Kušen, E. (2007): Kako ugostiti turiste na vlastitom imanju, Institut za turizam, Zagreb.

14. Milat, V., Deur, M., Gašparec-Skočić, Lj. (2007): Prošek ruralni biser u turističkoj ponudi, *Zbornik radova-Prvi hrvatski kongres ruralnog turizma 17.-21. listopada 2007.*, Hvar.
15. Stella, J., Ora B., Razović M. (2007): „Etno-eko“ sela, *Zbornik radova-Prvi hrvatski kongres ruralnog turizma 17.-21. listopada 2007.*, Hvar.
16. Svržnjak, K., Jerčinović, S., Kantar, S. (2007): Razvoj seoskog turizma sjeverozapadne Hrvatske, *Zbornik radova Prvog hrvatskog kongresa ruralnog turizma, Perspektive razvoja ruralnog turizma s međunarodnim sudjelovanjem*, Hrvatski farmer d.d., Klub članova Selo, Zagreb.
17. Svržnjak, K., Kantar, S., Jerčinović, S., Kamenjak, D. (2014): Ruralni turizam - uvod u destinacijski menadžment, Visoko gospodarsko učilište u Križevcima, Križevci
18. Udruga „Poljički soparnik“ (2010): Očuvanje i promocija tradicionalnog poljičkog jela soparnik, *Zbornik radova-Drugi hrvatski kongres ruralnog turizma 21.-25. travnja 2010.*, Mali Lošinj.

Korištene Internet stranice:

1. Belaj, M. (2007): Izvješće sa skupa perspektive razvoja ruralnog turizma, https://www.researchgate.net/publication/27206879_IZVJESCE_SA_SKUPA_PER_SPEKTIVE_RAZVOJA_RURALNOG_TURIZMA_HVAR_17-21_LISTOPADA_2007, (2.srpnja 2016.)
2. Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage, <http://whc.unesco.org/en/conventiontext/>, (2.srpnja 2016.)
3. Kulturna baština, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6>,(2.srpnja 2016.)
4. Razvoj agroturizma u Dalmaciji, <http://www.dugirat.com/turizam/37-turizam/16684-razvoj-agrturizma-u-dalmaciji-v15-16684>, (3. srpnja 2016.)
5. Sinjski arambaši, <http://www.hah.hr/potrosacki-kutak/jela-hrvatske-bastine/sinjski-arambasi/>, (8. srpnja2016.)

SAŽETAK

Glavni strateški ciljevi hrvatskog turizma u ruralnom području su ravnomjerni regionalni razvoj, samozapošljavanje i motiviranje mladih za ostanak na selu. Pri tome je ruralni turizam značajan čimbenik u aktivaciji i održivom razvoju ruralnih područja koji pomaže očuvanju lokalnog identiteta, tradicije i običaja, štiti okoliš, jača autohtonu, tradicijsku i ekološku proizvodnju te pomaže razvoju ruralnih krajeva na osnovi održivog razvoja. U radu se istražuju četiri dalmatinsko ruralno turističke regije, kako bi se prikazala glavna obilježja ponude i potencijal ruralnog turizma Dalmacije prema podacima iz Nacionalnog kataloga „Ruralni turizam Hrvatske“ (2015.).

Rezultati istraživanja pokazuju da Dalmacija obiluje prirodnom i kulturnom baštinom te da ima 81 registrirano ruralno turističko gospodarstvo prosječne veličine 3,6 ha. Treba se istaknuti bogata ponuda različitih aktivnosti, pa tako na ruralno turističkim gospodarstvima turisti mogu uživati u prosječno 13 aktivnosti.

Samo 34,6% tih gospodarstava ima smještajne kapacitete s ukupno 312 postelja u sobama, apartmanima i ruralnim kućama te 99 mjesta u kampovima, što je svakako premalo i čije proširenje bi trebalo osmišljavati investicijskim projektima. Investicijskim projektima trebalo bi potaknuti izgradnju bazena, teniskih terena i seoskog wellnesa te bi trebalo poraditi na povećanju prilagodbe gospodarstava za starije osobe, goste s kućnim ljubimcima, a naročito za osobe s posebnim potrebama. Osmišljavanjem različitih turističkih edukativnih programa trebalo bi potaknuti vlasnike da porade na izradi službene Internet stranice i učenju stranih jezika, da se potaknu da se aktiviraju stari zanati i uzgoj riba te da se umreže sa sportskim i lovnim udrugama kako bi se ponudile još raznovrsnije aktivnosti na gospodarstvu.

Razvidno je da Dalmacija ima potencijal da razvije ruralno turističku ponudu kojom bi većina gospodarstva radila cijelu godinu, a ne samo u ljetnoj sezoni te da svako analizirano ruralno turističko gospodarstvo pridonosi razvoju ruralnog turizma i ruralnog područja Dalmacije.

Ključne riječi: seoski turizam, ruralni turizam, turistička seljačka obiteljska gospodarstva, dalmatinske ruralno-turističke regije